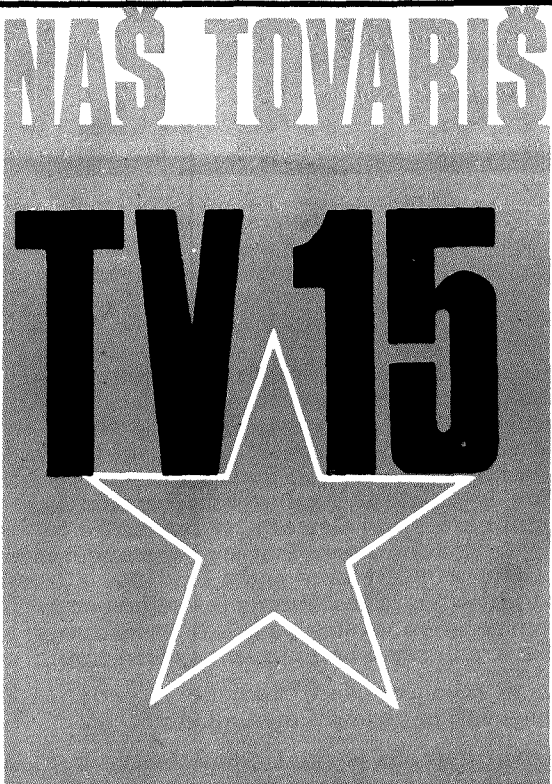

Št. 18 11. maja 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Zokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelek »TV-15«:
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
501000-833-30005 pri SDK Ljubljana

»TV-15« izhaja vsak teden – izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72
od 12. 4. 1974 se za »TV-15« ne plačuje temeljni davek od prometa
proizvodov

Tisk:
CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Volja je važnejša od vsega
str. 3

Politični trenutek imenovanja prve slovenske vlade
str. 5

Ofenziva na Blokah
str. 6

Nenapisana oporoka cankarjevcev
str. 8

Zapotok je bil naš dom
str. 9

Ljubljana, 9. maja 1945

Osvoboditeljem v pozdrav

*Slišali smo, da na iskrem belcu jaha,
da konja in jezdeca jadrna nese perot,
in kadar nasprotnik se najbolj z zmagami
baha,
zahteva skoz vrste njegove svobodno pot.*

*Deželo svojê si Nemci in Talijani,
razudijo zemljo kakor prebitega vola;
on stoji na Možaklji, in z njim njegovi zbrani,
ne boji se puške ne prokletega v Begunjah
kola.*

*Gore odpro mu svoje zelene hrame,
on brani pred tujcem njih hoj šumečorast,
zaseka prehode, preplavi premogove jame,
za razbojnika krščen čuva narodu last.*

*Obrezupno dolgo deževje v jesenski
žalostni čas!
In v mesečini po snegu begotni sledovi!
Lisičji lajež in škripajoči mraz,
da pod srhko, osreženo dlako streslo se
volkovi!*

*Onaši sinovi in bratje in očetje!
»Kaj boš, ti razcapani ušivec z životom
pretrganim, boš!«
njegova vera vsem zoprnostim je kos.*

*Zavzame otoke, primorje, Trst in Gorico,
čvrsto mejnike stare v tla zagozdi,
v Ljubljano prinese na stari vagi pravico,
zasopel še, nespočit na sever odhiti.*

*Razločene brate veni meji strme,
svobodo zavrženo vnovič ustoliči,
pred nami preprogo bodočnosti razgrne:
planine sijo, razgibani v soncu rajajo griči:*

*med radostno delo ubrano se petje oglašja,
iz podrtin domovi rasto med gostimi vrti,
plavži buče, živine tare se paša,
pšenica kozolce šibi, kot mački so grozdi na
trti.*

*Glave sodvignjene, jasno slehernolice:
skrvniki ogabnimi boj izbojevan,
na stečaj zatohle odpirajo se temnice,
veselsprevod se snuje v jutrišnji dan.*

*Zdaj prelij se mi, pesem, v rahel, prerahel
duh,
čez gomile zaplavaj, da komaj zgane se
travica pomladanja,
in s tiho solzo orosi spomin vseh njih,
ki duša pot tiho jim rušo o svobodi sanja.*

Oton Župancič

Bilo je šestindvajsetega marca letos, ko je štafeta mladosti krenila na pot, dolgo tisoče in tisoče kilometrov.

Ta dan ni slavila samo Kosovska Mitrovica in njena Trepča, odkoder jo je kot prvi nosilec pone-sel štiriindvajsetletni ru-darski nadzornik Rahim Mehmeti. To je bil praznik vse Jugoslavije! In tako bo do petin-dvajsetega maja, ko bo štafeta mladosti, obogate-na z milijoni toplih poz-dravov in najboljših želja tovarišu Titu za njegov šestinosemdeseti rojstni dan, sklenila svojo pot – ko bomo praznovali dan mladosti, praznik živ-ljenjske moči naše revo-lucije in našega samou-pravnega socialističnega razvoja.

★

Nič manj radostno ni štafeto mladosti minuli petek sprejela Ljubljana in besede ljubljanskih mladincev »Želimo ti, dragi Tito, še veliko zdravja, zadovoljstva, de-lovnih uspehov in da bi tvoj praznik še mnogo-krat praznovali skupaj«, so se zlele v veličasten program na razigrano okrašenem in osvetlje-nem centralnem šta-dionu.

Spremljali smo jo tudi po ljubljanskih ulicah. Ustavila se je pri spome-niku Francu Rozmanu-Stanetu in pri spomeniku revolucije, kjer so njeni nosilci položili venec, pa pri spomeniku Borisu Ki-driču... Menda ni bilo spominskega obeležja naši slavni preteklosti, kjer se štafeta mladosti na tej sedemdnevni poti po Sloveniji ne bi ustavila s polno spoštovanja, ob-čudovanja. (Naša mladost ve, da so vse velike pridobitve narodnoosvobodil-nega boja in revolucije, vse zgodovinske prelo-mnice v stalni borbi, da bi bili svobodni in samo-stojni, vse, kar je ustvar-jeno v boju za krepitev socialističnega samou-pravljanja, nerazdvojno vezano na Titovo osebnost in revolucionarno pot.)

Štafeta mladosti je svojo pot po Sloveniji sklenila osmega maja pred Titovo rojstno hišo, še enim simbolom v vrsti simbolov, ki kot rdeča nitka povezujejo ta nena-vadni šopek želja za rojstni dan.

★

In še nekaj je, kar člo-veka navdaja s posebnim ponosom, zadovoljstvom: Štafeta mladosti zbira okoli sebe vedno večje število mladih po letih in mladih po srcu – z željo, da bi z nenehnim vpleta-njem novih socialističnih vrednot bila ne le pozdrav Titu, marveč tudi glasnica bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti, pa vse lep-šega, bogatejšega in sreč-nejšega življenja.

Milena Štrajnar

Kdor pošteno dela, dela tudi napake

Odmev na »Ob rob Vidičevi knjigi SEDEM KRST ZA RONKARJEVO DRUŽINO«, 14. številka TV 15

Kot dolgoletnega naročnika TV-15 in vnetega bralca del pisatelja Jožeta Vidica, me je kritika izpod peresa tovariša Ulčarja zelo začudila.

Naj povem, da sem do sedaj naročil in prejel že pet njegovih knjig. Prva je bila »Beg z morišča«. Osrednja zgodba o streljanju talcev se tiče tudi mene, še bolj pa moje žene, ker je bil med ustreljenimi njen brat Janez Tušek, doma nad Javorjem v Poljanski dolini. Tudi v »Zločinu ob Lenartu« so mi opisani dogodki zelo znani, saj je tam blizu doma moja žena. In leta 1941 sem kot kurir Loške čete mnogo noči prehodil skozi Lenart, tja do Jelovice... Kako uspešen in priljubljen je pisatelj Vidic je pokazala tudi njegova tretja knjiga »Črna roka«.

In slednje potrjuje tudi knjiga »Sedem krst za Ronkarjevo družino«!

Mislil, da bi tovariš Ulčar naredil bolj tovariško potezo, če bi že takrat, ko je Vidic začel zbirati podatke, stopil v zvezo z njim – saj kolikor lahko razberem iz njegove kritike, je razgledan in dosti ve – in bi mu kot pisatelju lahko mnogo koristil, ne pa tako, da ustvarja mržnjo in sovraštvo. Vidic je poštenjakar in odkrit tovariš. Jaz sem star štiriinšedemdeset let in čeprav nisem poseben poznavalec, vem, kaj je prav in kaj ni. Veste, meni je iz medvojne dobe mnogo znanega in tudi

Begunje poznam. To ni bila samo kaznilnica, ampak tudi mučilnica in morišče. Pa še marsikaj bi lahko povedal.

Iu ob koncu: Zaradi takšne kritike, kot jo je napisal tovariš Ulčar, Vidicove knjige ne bodo zgubile nič na vrednosti. Najboljši kritik knjige je naklada! Pravi kritik pa je zame tisti, ki bi se odločil in sam napisal mnogo boljšo knjigo, jo dal v tisk, hkrati pa povabil pisatelja Vidica in mu rekel: »Sedaj pa primerjaj, katera je boljša!« Tako kritizirati, kot je kritiziral Ulčar, pa je lahko. Tisti, ki trdi in pošteno dela in takšen je naš Vidic, nehoti dela tudi napake. Še kovaču spodleti kladivo, ko kuje vroče železo in ga le-to udari po kolenih.

Tovarišu Vidicu želim še mnogo sreče in naj nikar ne vrže puške v koruzo! Tako kot jaz, bodo verjetno tudi drugi bralci njegovih knjig in člankov vedno na njegovi strani.

Volkovi sicer tulijo, karavana pa gre naprej.

JANKO BERNIK
Klobovska 4 p. Škofja Loka

Slava spominu gradnikovcem!

Odmev na naslovnico, 15. številka TV-15

Naslovna stran TV-15 z dne 20. aprila me je pritegnila in spodbudila k pisanju, pa bi rada povedala nekaj besed v slavo gradnikovcem.

Mesec april leta 1943 bo ostal v spominu ne le udeležencem ognjenega krsta Gradnikove brigade na Golobarju, marveč slehernemu prebivalcu bovške okolice, kjer so srca v strahu trepetala z enim samim vprašanjem: »Kaj bo z našimi fanti, ali se bodo prebili iz sovražnikovega obroča?«

Zaradi slabega vremena se mnogim ni uresničila želja da bi prisostvovali petintrideseti obletnici ustanovitve legendarne 3. SNOUB Ivana Gradnika. Mene, kot mnoge druge aktiviste in sodelavce veže na rojstvo te brigade mnogo spominov. Spominjam se prve čete partizanov, ki so leta 1942 taborili na Hunčiču, to je v neposredni bližini vasi Čezsoča pri Bovcu. To četo je vodil zdaj že pokojni Janez Kranjc in komandant Ferdinand Kenda-Nikolaj, ki je padel 6. 1. 1944 v Črnem vrhu nad Idrijo. Slava jim! Vsem preživelim borcem in aktivistom pa lahko zagotavljam, da borbeni duh, ki so ga v naših krajih sejali borci in aktivisti, še živi.

Samo: te revolucionarne tradicije je potrebno še naprej negovati in utrjevati med mladino.

Naj rečem še to, da je škoda, da se o Tolminski, še posebno o Bovški tako malo piše. Vas Čezsoča je bila na Bovškem zibelka partizanstva. Ta kraj je dal tudi veliko revolucionarjev... Naj omenim samo prvoborce, ki so žrtvovali svoje najdražje, kot so Ferdinand Kravanja-Skalar, Ferdinand Kenda-Nikola in druge. Kdo ni poznal na Tolminskem revolucionarne aktivistke Anice Čopi-Danile s Tolminskega, ki je znala navdušiti naše žene in matere, da je bila vsaka ponosna, ko je sin odhajal k partizanom. (Ob televizijskem sprejemniku sem za letošnji osmi marec pričakovala in upala, da se bodo Tolminci le spomnili tovarišice Danile, ki je umrla od posledic, ki jih je prinesla iz zloglasnega taborišča Auschwitz. Pričakovanje je bilo zaman.)

Poznam veliko ljudi, ki so sodelovali v tem našem boju za svobodo in so pripravljeni pripovedovati o spominih in tradicijah te naše revolucije, premalo je le pobudnikov – na prvem mestu bi to morale biti borčevske organizacije. V kraju, kjer sedaj živim, vidim, da kličejo borce in aktiviste. Slednje pa borci in aktivisti Bovškega in Tolminskega pogrešamo.

DORA DOLINŠEK-VLADKA
Prvomajska 3 p. Litija

Knjiga je izšla že leta 1975 pri založbi Lipa Koper.¹ Avtor je jugoslovanski emigrant, francoski državlján, bivši francoski tujski legionar, ki ima francosko vojaško pokojnino in invalidnino ter je sedaj še zaposlen kot šef varnostne službe v veliki kemični tovarni v Parizu.

Knjiga je zbirka neresnic, klevet, lastnih slavošpevov ter velika prevara naše javnosti. V njej blati avtor predvojno KPS, njene kadre, se norčuje iz španskih prostovoljcev in iz boja, v katerem so sodelovali v republikanski Španiji. Tujsko legijo, v kateri je služil od 1937. do 1945. leta, pa prikazuje v popolnoma napačni luči.

Če bi knjiga izšla kot emigrantska literatura, je ne bi bilo vredno omenjati. Knjigo pa je izdala, še s posebnim poudarkom, naša založba, z uvodno besedo že pokojnega Srečka Vilharja in Alberta Kluna in ker jo je kritika v Borcu (Borec 1975, št. 8/9, Slavko Rupel) zelo ugodno ocenila, smatram za svojo dolžnost to hoteno ali nehoteno prevaro javnosti in žalitve nas borcev NOB, razgaliti in postaviti Cirkovo pisanje ter njegovih zagovornikov – ki so mu tudi pomagali uvrstiti knjigo v našo borčevsko memoarsko literaturo – pod zaslužen kritično oceno in obsodbo.

Marsikdo se bo vprašal, zakaj se šele sedaj oglašam, ko pa je knjiga izšla že leta 1975. S knjigo sem se pač seznanil šele koncem leta 1977 in me je dobesečno šokirala. Obravnava v glavnem zgodovinsko razdobje od leta 1935 do 1945, ki je med nami še kako pričujoče, in zato vsako osvetljevanje zgodovinskih dejstev in zavračanje zgodovinskih neresnic in podlih klevet v omenjenem pisanju še vedno in še kako aktualno, pa četudi bi se tega lotil kdo veliko kasneje.

Knjiga naj bi bila spomini profesionalnega vojaka od leta 1923 pa do leta 1945. No, pogledjmo, kako se avtor spominja različnih obdobj!

Od 1923. leta, ko se je Stojan Cirk vpisal v podoficirsko šolo pa do 1933 leta, ko je po svojih navedbah v knjigi, sam prostovoljno izstopil iz jugoslovanske vojske, opisuje s svojimi opisi iz otroških let na borih 15 straneh. Dobo svoje brezposelnosti in priložnostnih zaslužkov, domnevnega sodelovanja z delavskim gibanjem in KP in svojega domnevnega nameravanega odhoda v Španijo, to je razdobje od 1933 do 1937 leta, opisuje na 21 straneh. Dobo svojega prostovoljnega vstopa v francosko tujsko legijo in služenje v tej vojski v Sev. Afriki, od decembra 1937. leta pa do decembra 1942. leta, torej dobo polnih pet let, opisuje na 62 straneh. Dobo tujske legije, ko se izkrcajo Anglo-Amerikanci v Alžiru, to je od decembra 1942 do odhoda v Francijo avgusta 1944 opisuje na 80 straneh. Dobo od avgusta 1944, v kateri je bil pozimi tudi en mesec na Alžaški fronti, potem v bolnišnici in v raznih repatriacijskih taboriščih do odhoda nazaj v Jugoslavijo avgusta 1945, pa opisuje na 196 straneh.

Če to analiziramo, opazimo, da mu nič ne diši opisovati svojih 10 let, ki jih je preživel kot aktivni podoficir v stari jugoslovanski vojski, čeprav bi to bilo zelo zanimivo, še veliko manj pa svojih 5 let tujske legije, od leta 1937 do leta 1943, kar bi bilo še bolj »hvale vredno« in interesantno. Veliko zgovornejši postane, ko tujsko legijo zapa-

DUŠAN BRAVNIČAR-VELJKO
KOČEVAR

Resnica o knjigi »Vojakovi spomini« in o njenem avtorju

dni zavezniki prisilijo v boj z osnimi silami, naravnost na široko pa se razpiše, ko mora poseči tujska legija v Franciji v zadnje boje v Alzaciji, in prebivanje v raznih repatriacijskih taboriščih za Jugoslovane.

Njegov izstop iz stare jugoslovanske vojske je zelo problematičen. Ustno razširja, da so ga kot oficirja odpustili iz stare jugoslovanske vojske zaradi poštenih idej in zaradi naklonjenosti do delavskega razreda in da so neugodne karakteristike, ki so se vlekale za njim, preprečevale, da bi dobil ustrezno zaposlitev². V svojih spominih pa piše Cirk na strani 22, da so leta 1933 sprejeli njegovo prostovoljno ostavko. Po odpustu iz vojske, pa tja do leta 1937, se zopet na vse kripilje trudi, da bi bil sprejet nazaj v jugoslovansko vojsko (glej Cirk stran 40, 41). Zato resno sumim, da okoli njegovega odhoda iz stare jugoslovanske vojske nekaj ni v redu. Zaradi poštenih idej in zvez z delavskim gibanjem, prav gotovo ni bil odpuščen iz vojske.

V stari jugoslovanski vojski in v Kočevju, niti kje drugje, ni imel nobenega stika z revolucionarnim delavskim gibanjem. Z Jožetom Šeškom je bil slučajno sošolec v tretjem in četrtem razredu gimnazije v Kočevju. Ko je Cirk prišel iz vojske po letu 1933, je živel v Kočevju zelo izolirano in samotarsko, tako da so ga ljudje smatrali za čudaka.

Šeškov prijatelj, še manj njegov politični sodelavec, pa ni bil nikoli. Živi še več kot deset predvojnih članov KP iz Kočevske, ter celo trije člani takratnega kočevskega okrožnega komiteja KPS. Prvi še živi bivši član komiteja je Alojz Komarički iz Kočevja, druga še živa članica komiteja je Meta Koren-Sever, sedaj živi v Ljubljani in jaz. V Kočevju živi Šeškova sestra Gizela, ki tudi zanikuje sleherne prijateljske ali ožje stike med bratom in Cirkom ter njihovih družin.³

Sedaj pa nekaj iz zgodovine delovanja KPS na Kočevskem v tistem obdobju:

Sam sem bil sprejet v SKOJ 1934. in v KP maja 1935. leta, v gimnazijski celici, ki je štela v letih od 1934 do 1938 okoli osem članov. Prvi sekretar te celice je bil Ferdo Drogenik, doma iz Ptuja, ki je že umrl, drugi sekretar je bil Dušan Ravtar, doma iz Kamnika, živi v Kamniku, tretji sekretar sem bil jaz, četrta sekretarka pa je bila Herma Delpin-Kraus, ki živi sedaj v Zagrebu. Člani so bili še Leopold Mendaš (umrl), Josip Rankel, pred kratkim umrl, Franko Rajster, padel v NOB, Jan Vanek še živi v Ljubljani in Julij Mesesnel, padel v NOB, doma iz Bele Krajine. Iz vrst takratnih dijakov smo imeli še več simpatizerjev oziroma članov SKOJ. Leta 1936 sem bil že sekretar OK SKOJ za kočevski srez in to do svojega odhoda, septembra 1937. leta na ljubljansko univerzo. Za mano je postal sekretar OK SKOJ delavec Albin Videnič iz Kočevja, padel v NOB. Kot sekretar OK SKOJ in tudi kasneje, ko sem bil že v Ljubljani, sem bil član OK KPS za kočevski srez, katerega sekretar je bil takrat prof. Jože Šeško, narodni heroj, padel kot talec v NOB. Pred vojno so me komunisti na Kočevskem smatrali za Šeškovega namestnika. Pred mano je bila sekretarka OK SKOJ slavicistka Meta Koren, ki je bila nekaj časa tudi članica OK KPS za Kočevsko. Od leta 1934 do 1941 so bili poleg omenjenih, člani OK KPS za Kočevsko še tovariši: delavec Anton Marinč, padel v NOB, delavec Ludvik Tomšič, padel v NOB in delavec Polde Knapič, že umrl. V letu 1937 je bilo na Kočevskem okoli 30 članov KP, približno toliko kandidatov ter 80–100 organiziranih skojevcev. Razvoj partije in skojevskega gibanja sta bila v velikem razmahu. Vse sindikalne organizacije, tako formalno socialnodemokratske in krščansko-socialistične, so bile že leta 1935 pod absolutnim partijskim vplivom. Ljudskofrontno in kmečko delavsko gibanje sta dobila na Kočevskem kmalu izrazit antifašistični značaj, tako da je leta 1937 že ustvarjena čvrsto organizirana antifašistična fronta, ki jo v vodstvu predstavljata komunist prof. Jože Šeško kot njen organizator in njen vodja, Henrik Kužnik, jurist za krščanske socialiste in telovadni učitelj Rudi Piculin za demokratsko krilo Sokolov. Rudi Piculin je bil takrat tudi načelnik Sokola v Kočevju. Diferenciacija nemškega kočevskega prebivalstva na hitlerjevsko in protihitlerjevsko smer, je v razvoju. Delavci nemško-kočevskega porekla postajajo iz političnih razlogov tudi Slovenci in prav tako nekaj sto kočevskih kmečko-delavskih družin, ki se kasneje kočevski selitvi uprejo, ostanejo na Kočevskem, sodelujejo v NOB in postanejo v teku NOB tudi v nacionalnem pogledu Slovenci. Leta 1937 pa je večina kočevskega prebivalstva že hitlerjevsko usmerjena.

¹ Pred njo je izdajo te knjige založba Borec odklonila!

² Glej kritiko Slavka Rupla v Borcu 1975, št 8/9 in spremno besedo Srečka Vilharja in Alberta Kluna v Cirkovi knjigi ter Alberta Kluna članek v TV-15, kjer Cirkovo knjigo napoveduje!

³ Izjava Alojza Komarički in pismo Gizele Šeško!

se nadaljuje

Prva številka glasila »Vojni invalid« je izšla 15. septembra leta 1921. V uvodniku te številke so opisani razlogi za nastanek časopisa in tudi nekatera pereča vprašanja vojnih invalidov, vdov in sirot iz prve svetovne vojne.

»Splošna organizacija vojnih invalidov, vdov in sirot pošilja prvo številko svojega glasila v svet z namenom, da javno oznani vsem povod, namen in pomen tega neobhodno potrebne vestnika vojnih žrtev.«

»Povod za izdajo lastnega glasila so dale pri- tožbe in upravičene zahteve članstva naše enotne organizacije, kakor tudi odlašanje rešitve invalidskega vprašanja in napačno razumevanje javnosti o težavah invalida.«

Besedilo, ki ga je priob- čila »Centrala« invalidske organizacije se nadaljuje takole: »Z lastnim glasi- lom omogočeno bo državnim oblastem in javnosti podrobno raz- jasni bedno socialno stanje invalidov, vdov in sirot, braniti njihove in- terese do skrajnosti in jim zagotoviti življenjski obstoj, ki odgovarja po- trebi prizadetih.«

Invalidska organizacija si je že takrat zadala nalo-

»Vojni invalidi so bili v breme sebi in državi«

Toliko je bilo nerešenih področij, ki jih starojugoslovanski državni aparat in kapi- talistična družba nista in nista mogla rešiti, kako naj bi torej zadovoljivo rešila vprašanja vojnih invalidov, vdov in sirot, ki jih je zapustila prva svetovna vojna. Invalidi so pisali prošnje, peticije, tožili. Njihove najosnovnejše zahteve so prero- male dolgo in trnovo pot do Beograda. O tem nas prepričajo članki v predvojnih številkah »Vojnega invalida«.

go, da bi se kar največ in- validov, vdov in sirot go- spodarsko osamosvojilo.

Zlasti je bila tu mišljena možnost pridobitve obrtnih dovoljenj in ra- zlične koncesije, ter omo- gočenje prodaje vseh glavnih tobačnih zalog in prodaja predmetov državnega monopola.

Poleg vzhičenih člankov o združenju bratskih narodov v kra- ljevino SHS pa lahko (tri leta po končani prvi sve- tovmi vojni!) beremo ostre tožbe na račun družbe, ki je bila sicer vedno glasna, kadar je klicala »fante« na vojsko, pa mnogo tišja, ko je šlo za skrb za vojne invalide in žrtve vojne.

Slovensko združenje

vojnih invalidov je imelo tisti čas mnogo dela v do- govarjanju za skupni nastop z beograjskimi in zagrebškimi kolegi. V »Vojnem invalidu« iz leta 1925 lahko (zopet iz članka na prvi strani) pre- beremo: »O priliki spreje- manja invalidskega zaka- na v Narodni skupščini so se zbrali v Beogradu delegati invalidskih or- ganizacij iz vseh pokrajin, da si izposlujejo svoje najpotrebnejše pravice. Na žalost je treba kon- štatirati, da stoji vpraša- nje zelo slabo...« Tako torej tudi še leta 1925!

Nekatere olajšave, pra- vice in ugodnosti so si sicer vojni invalidi v na- slednjih letih do druge

svetovne vojne res pridobi- li, a beseda je še vedno tekla le o socialni ogrože- nosti, o nerazumevanju družbe in nenačrtnemu reševanju invalidskih vprašanj.

Prva številka povoj- nega »Vojnega invalida« je izšla leta 1946 in na njeni prvi strani je nez- nani avtor v podpis k sliki partizana z otrokoma v naročju zapisal: »Tovariši invalidi!«

»Evo, naše glasilo »Vojni invalid« vstaja po dolgem molku iz okupa- torskega groba. Vstaja in že nas tudi kliče, da si uredimo državljanske, stanovske in eksistenčne zadeve po svojih pravi- cah, ki jih imamo kot borci in ljudje.«

»Borili smo se za svo- bodo svojo, naših malih in vsega ljudstva. Ni nam žal naših žrtev – saj je svo- boda sreča in dragoce- nost, ki jo prav ceni le oni, ki se je zanjo boril trpel in žrtvoval...«

Članek poleg gornjega je pod naslovom »Skrb za invalide – dolžnost oblasti in vsega naroda« očrtal naloge celotne družbe in njen dolg do vojnih invalidov, ki mora- jo biti deležni vse potreb- ne pozornosti.

Tovariš Tito je istega leta, ob priložnosti, ko ga je obiskala delegacija vojnih invalidov dejal, da naloga naše družbe ni le v tem, da za vojne invalide

skrbi, reši njihova social- na vprašanja, ampak, da je izredno pomembna tudi naloga vseh, da ustvarimo take pogoje in vzdušje, v katerih se bodo invalidi počutili koristne člane družbe. To pa je prvina, za katero v pre- dvojni državni ureditvi ni bilo prostora.

Ljudje, mladi in stari so odhajali v narodnoo- svobodilni boj brez kom- promisov. Nihče ni mogel predvidevati, ali jo bo iz vojne vihere srečno odnesel. Padlim smo po- stavljali spomenike, živi pa so morali zgrabiti za lopate in graditi novo do- movino. Tisti, ki jim je vojna za vedno okrnila zdravje in so ostali invali- di, so svoj dobredno krvavi davek vojni že dali, kljub temu pa niso smeli ostati na robu doga- janja, sebi in drugim v breme.

Največja vrednota člo- veka je v tem, da se vedno znova dviga iz najhujših težav z močjo razuma, s kolektivno pomočjo in delom. Jadikovanje in neuslišane tožbe vojnih invalidov pred vojno so ob poznavanju takratnih razmer razumljivi, v da- našnjem času, v naši sa- moupravni socialistični družbi pa našemu miš- ljenju in delovanju tuji.

B. Ž. J.

Prvo srečanje s tovari- šem Vinkom Bovconom je preprosto, toplo. Takoj je pripravljen povedati to in ono o športnem delo- vanju invalidov, a ko ga najprej povprašam o prvih povojnih začetkih njihovega dela in vključe- vanja v družbeno živ- ljenje, se kar nekoliko razneži.

»Takoj po končani vojni«, pripoveduje Vinko Bovcon, »so invali- di-borci še iskali svojo življenjsko obliko, smoter.« Ni jim bilo lahko. Med njimi je bilo mnogo mladih fantov – kmečkih, delavskih, ki jih je vojna prehitela in se še niso mogli usposobiti za kak poklic. Mnogi so se vpisali v srednjo eko- nomsko šolo, v poklicne šole vseh vrst. Tisti, ki niso bili res najtežji in- validi, so se zvečine želeli čimhitreje in čimu- spešneje z delom vključi- ti v gradnjo nove domovi- ne. »Težav je bilo ničkoli- ko.« Življenjske razmere so bile težke in invalidi so za premagovanje težav potrebovali veliko moči pa tudi pomoči. In vendar so bili invalidi-borci, pre- kaljeni udeleženci revolu- cij, vedno za vzgled. »Danes je standard vojnih invalidov dostojen naše družbe, socialni pro- blemi so zvečine rešeni, a tiste topline, tovarštva in skupnega interesa ni več v taki meri, kot je bil nekoč. Včasih nam je ve- liko pomenil skupni izlet, nova kegljaška proga, tekmovalje in tovariško srečanje danes...?«

Kadar govorimo o prvih povojnih letih in vključevanju borcev ter

Volja je važnejša od vsega

V smislu gornjega naslova je potekal pogovor s tovarišem Vinkom Bovconom, dolgoletnim neutrudnim delavcem na področju športnega udejstvovanja invali- dov.

drugih vojnih invalidov v normalno življenje pa ne moremo mimo športa. Ta se je v invalidskih vrstah začel razvijati pred pri- bližno 28 leti. V začetku je bil njihov glavni motiv za vključevanje v šport želja po gibanju, z leti pa se je ta motiv razširil v težnjo po sprostivni, razvedrilu in je navsezadnje postal nuja in vsakdanja potreba.

Šport in rekreacija sta postala neločljivi sestavni del celovite fizične in psi- hične rehabilitacije in- validov. Danes je med in- validi v Sloveniji med 2500 in 3000 aktivnih športnikov. Seveda je šte- vilo vojnih invalidov med njimi vedno manjše. Tako meni tovariš Bovcon, da je v Ljubljani danes še približno 300 do 400 vojnih invalidov, ki so še aktivni – ne le na športnem ampak tudi na delovnem področju.

»Ne pozabiva, me je spomnil tovariš Vinko, »da je imel borec-invalid, ki se je rodil, deniva, leta

1927–28, po vojni komaj 18 ali devetnajst let; in takih je bilo veliko.« Zag- nanost mladost je delala čudeže. Invalidi brez nog, brez rok, brez očesa – pa so smučali, kegljali, bali- nali, streljali... Danes prirejajo občinska, repu- bliška, medmestna in državna prvenstva. Pri- družujejo se jim mladi de- lovni in drugi invalidi, ki so sicer zrastle v drugač- nem okolju in razmerah, ki jim je bilo prihranjeno vojno gorje, družji pa jih športni in tudi tekmoval- ni duh.

Tovariš Bovcon je tiste vrste človek, ki nikoli ne miruje. Osemindvajset let je sodeloval pri organizi- ranju in udejstvovanju in- validov v športu, sedaj pa že tri leta deluje na istem področju med upokojen- ci. Spomini na tekmoval- nja in prijateljstva nizajo imena zagriženih šport- nikov-invalidov: Staneta Jakše, Ivana Žagarja, Mitra Luke, Čede Paviča, Franca Giramonteja, Franca Butare, Franca

Potrpina, Jožeta Mecerle- ta, Franca Taurerja, Mirka Vesela in drugih, katerih zasluga je, da so po njihovem zgledu tudi drugi športniki-invalidi vztrajali.

Na mizi, ob kateri pote- ka najin pogovor, so zvršene številne pu- blikacije o delu invali- dov-športnikov. Med njimi je nekaj imenitnih brošur, ki so bile izdane ob desetletnici, dvajset in petindvajsetletnici tele- snovzgojne in športne ak- tivnosti invalidov. S foto- grafij zrejo nasmejani obrazi – ob kegljišču, na smučanju, na morju...

»Iskra življenja« se imenuje glasilo, ki ga iz- daja društvo invalidov v Mariboru in ga ome- njamo zaradi tako značil- nega imena, kakor tudi zaradi vsebine, ki priča o tem, da so invalidi danes, po sedeminpetdesetih letih od tistih prvih besed v uvodniku »Vojnega in- valida« vse drugače or- ganizirani, da so teme nji- hovih razmišljanj in po-

dročja delovanja daleč obsežnejše kot takrat, ko so se morali nenehoma boriti za osnovne ek- sistenčne pravice v družbi. Njihove današnje teme so izmenjava iz- kušenj pri delu, konkret- no reševanje problemov invalidov, delovne teme z delovnih mest in – uspehi na športnih tekmovanjih.

Kadar pišemo o vojnih invalidih in njihovem športnem udejstvovanju pa nikakor ne smemo po- zabiti omeniti dejstva, da se je njihova zagnanost na tem področju začela ši- riti iz Ljubljane in se uspešno razvijala dalje v vseh jugoslovanskih mestih.

Tako mi pripoveduje Vinko Bovcon in se kar ne da prepričati, da bi vendarle povedal nekaj besed tudi o svojem živ- ljenju. »Če že morate, pa kar na kratko«, mi pravi. »Ranjen sem bil v partiza- nih leta 1944. Z letalom sem z ostalimi ranjenci prispel v Bari in nato na

očesno kliniko v Trano. Po končanem zdravljenju so me še z drugimi naši- mi, zopet z letalom, pre- peljali v Beograd, ki je bil tisti čas že osvobojen. Osvoboditev Ljubljane sem doživel na vlaku od Budimpešte proti naši meji, kjer sem bil (kot že- lezniški uslužbenec) spremljevalec vlaka. Sli- šali smo radio Beograd in napovedovalca, ki je oz- nani, da je »bela Ljub- ljana oslobodjena.«

»Prvo leto v svobodi sem bil razporejen po službeni dolžnosti na že- lezniško postajo v Novi Sad. Leta 1946 pa sem se vrnil v Ljubljano. Tu sem bil upravnik doma želez- niške industrijske šole vse do upokojitve.«

Tovariš Vinko ima kljub invalidnosti in poleg udejstvovanja na športnem področju deve- tintrideset aktivnih služ- benih let. Vsa njegova pripoved o delu z mladi- no je prežeta z ljubeznijo in kar ne more mimo tega, da ne bi primerjal tistih skromnih pa trdih začetkov dela z današ- njimi časi. »Fantje so prišli v šolo od vsepov- sod, dom je bil v barakah, šola tudi. Denarja je pri- manjkovalo za najnujnej- še – pa so vendar iz njih zrastle dobri železničarji, strokovnjaki.«

Najin pogovor zmoti predsednik strelskega društva, ki mora za sobot- no tekmovalje poklicati še vse strelce po telefonu. Čutim, da ni pravi čas, da bi spraševala dalje, Vinka Bovcona in njegove tova- riše čaka delo, mi pa se lahko še oglasimo.

B. Ž. J.

Pozabi je treba iztrgati vse, kar lahko še izpopolni mozaik naše revolucionarne preteklosti

Več kot samo začrtani programi

Pričevanja živih udeležencev naše revolucije so pomemben prispevek k ustvarjanju celovitejše podobe tako delavskega gibanja pred drugo svetovno vojno, kakor tudi narodnoosvobodilne borbe. O podružbljanju revolucionarnih tradicij smo se pogovarjali s tovarišico Zorko Tribušonovo.

Ničkolikokrat, kadar pregledujemo literaturo o zgodovini delavskega gibanja in NOB, naletimo na njeno ime. Zlasti kadar pregledujemo in iščemo podatkov za ta zgodovinska obdobja na področju Gorenjske.

Rodila se je v Podlublju pri Trziču. Med NOB je bila aktivistka in mladinska funkcionarka v okraju Trzič-Brezje. Po končani vojni je postala prosvetna delavka. V takratni nižji gimnaziji in potem osemletki, je poučevala zgodovino in zemljepis. Petnajst let je bila kustosinja v Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani, kjer je opravljala pedagoško delo, poleg tega pa je zbirala tudi gradivo in sodelovala pri pripravi številnih raziskav.

Pretekli dve leti je bila sekretarka Republiškega sveta za negovanje in razvijanje revolucionarnih tradicij ter spomeniško varstvo pri RK SZDL Slovenije, kjer je še vedno strokovna svetovalka.

Kje začeti pogovor o zgodovinskih temah? Morda pri stavkah na Gorenjskem v letih 1934-35 ali pri muzejskem delu? Ne, spregovorili smo o trenutno najaktualnejšem delu v zvezi z »vodnikom« po partizanskih poteh. Tovarišica Zorka je osem let vodila koordinacijo dela za »Vodnik« s kar osemindvajset avtorji.

»To delo je bilo začeto leta 1970 v Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani, od ustanovitve sveta za ohranjanje in negovanje revolucionarnih tradicij pri RK SZDL pa je postalo naloga tega

sveta. Delo je naporno in iz zgodovinskega vidika pomembno. Ob zbiranju gradiva smo preverjali številne podatke, ki so že dvajset pa tudi petindvajset let zapisani in so se izkazali za netočne.«

Med vojno in tudi v predvojnem revolucionarnem gibanju je bilo mnogo dogodkov, za katere so pisani viri in dokumentacija skromni. V takih primerih je treba opraviti intervjuje s živimi udeleženci teh dogodkov. Vmes je že četrto stoletje in spomin je večkrat varljiv. Skušamo več udeležencev istega dogodka povabiti v eno pogovorno skupino, kjer se pogovorijo, drug drugega dopolnijo ter skupno ugotove resnico o času, pomenu in poteku določenega dogodka.

»Zlasti mnogo gradiva se zbere ob pripravi razstav na določeno temo,« pripoveduje tovarišica Zorka in se spominja dela s sodelavci v Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani. Bilo je to obdobje, pravi, ko je pridobila dosti znanja zlasti v metodologiji dela.

»Pri delu na področju zgodovine delavskega gibanja na Gorenjskem pa so nam bili vedno v pomoč kot svetovalci posamezni znanstveniki kot recimo: prof. Križnar, dr. Stiplovšek in dr. Ferenc.«

Na sejah republiškega odbora ZZB NOV Slovenije pa tudi na peti borčevski skupščini je bil poudarjen pomen podružbljanja revolucionarnih tradicij?

»Svet za negovanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in spomeniško varstvo pri RK SZDL

Slovenije je bil ustanovljen februarja leta 1976. Prvi korak v tej smeri je bil storjen z ustanavljanjem koordinacijskih odborov in nato svetov za ohranjanje in negovanje revolucionarnih tradicij ter spomeniško varstvo pri občinskih konferencah SZDL. V te svete so se vključili vsi družbeni dejavniki na terenu, zato, da bodo postale revolucionarne tradicije skrb slehernega občana. Delovanje svetov je urejeno po delegatskem sistemu. Delo se koordinira,« je pripovedovala tovarišica Tribušonova.

Ali so ti sveti dejansko že zaživel ali so le »na papirju«?

»V pretežni večini je delo že zaživel, tretjina svetov pa je bila šele ustanovljena. Prav o proslavljanju minulih partijskih in Titovih jubilejev so se sveti s konkretnim delom že izkazali. Pri pripravi »Vodnika«, ki sem ga omenila, smo imeli veliko podporo v občinskih svetih pri SZDL.

Po predlogi uredniškega odbora za pripravo »Vodiča po partizanskih poteh« sem naredila osnutek za občino Trzič. Ta je bil potlej nekaka osnova tudi za delo (vodiča) v ostalih občinah.«

Pogovor z Zorko Tribušonovo daje slutiti, da je seme, ki ga je zasejala borčevska organizacija (podružbljanje tradicij NOB) dobro vzklilo in ni bojazni, da bi zvođenel odnos do najslavnejšega dela naše slovenske zgodovine.

V svetih, muzejih revolucije, oddelkih NOB v pokrajinskih in mestnih

muzejih se z zgodovino NOB in predvojnega delavskega gibanja že ukvarjajo mladi zgodovinarji, polni novih ustvarjalnih moči, z dobrim in sodobnim poznavanjem metodologije dela in to dejstvo je gotovo porok za uspešno nadaljnje proučevanje omenjenega obdobja naše zgodovine.

»Morda se sem ter tja še dogaja, da borci želijo, dokler so živi, zadržati »svojo temo« zase, vsekakor pa je v veliki večini podružbljanje na pravi poti. Mladinci, šolske ustanove, organizacije in društva se aktivno vključujejo v delo programov Svetov za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij ter spomeniško varstvo pri socialistični zvezi. Naloge se delijo, programi so začrtani.

Vsekakor pa pri tem ne smemo pozabiti najožje povezanosti dela (zlasti pri preverjanju in zbiranju gradiva za zgodovino predvojnega delavskega gibanja v Sloveniji in vloge komunistične partije pri tem) zgodovinske komisije pri predsedstvu CK ZKS za proučevanje zgodovine KPS (vodi jo tovarišica Lidija Šentjurčeva). Prav tako ne gre prezreti deleža, ki ga imajo v tem delu številni, največkrat anonimni, marljivi muzejski delavci po muzejih revolucije in oddelkih NOB v pokrajinskih muzejih...«

Ker je pač za tovarišico Zorko Tribušonovo in njene številne sodelavce ta hip najpomembnejše dokončanje »Vodnika po partizanskih poteh«, naj njej in vsem ostalim, pri tem delu zaželimo vso srečo.

Bojana Ž. Jesih

V pričujočem zapisu bomo obudili spomin na 735 dni dolgo borbena pot Gradnikove brigade.

Pogoji in okoliščine, v katerih je nastajala in bila ustanovljena Gradnikova brigada so bili tedaj izredno težki in zahtevni, morda bolj kot kjerkoli drugod po Sloveniji in Jugoslaviji, kajti Primorska je dotedaj že 20 let ječala pod italijanskim raznarodovalnim jarmom.

26. aprila 1943, naj bi se po ukazu štaba Gradnikove brigade zbrali prvič trije bataljoni na planini Golobar v bližini Kobarida. V to novo partizansko enoto naj bi se združile enote Severnoprimskega odreda, ki so delovale na Tolminskem, Kobariškem, Cerkljanskem in v Goriških Brdih. Toda prav v tistih aprilskih dneh pred 35-letji so Itali-

V začetku 1944. leta je odšla brigada v Vipavsko dolino, da si nabere novih moči. Za borce je bila Vipavska dolina »obljubljena dežela«, zato ni čudno, da so se vsi veselili pohoda v te kraje. Vasi so bile bogate, prebivalci pripravljene storiti vse za partizanske borbe in kar je bilo najvažnejše, tu ni bilo domačih izdajalcev. Tako so se Gradnikovci pripravljali za nove akcije, ko so vključevali v svoje vrste nove borce. Navdušeni nad gostoljubjem so napisali v svojem listu »Goriški borec«:

Po enomesečnem »počitku« se je brigada vrnila na Cerkljansko, od koder je odšla napadat sovražnika v Godoviču in Hotedršici ter sodelovala pri napadu 9. korpusa na Spodnjo Idrijo.

1. maja 1944 je Gradnikova brigada demonstra-

Gradnikovci!

jani »prečiščevali« tiste kraje, tako, da se brigada ni mogla zbrati. Bataljoni so se izvlekli z precejšnjimi izgubami ter se prvič sestali na Miji, kjer se je Gradnikova brigada dokončno izoblikovala. Sovražnikove, italijanske sile so te enote nenehno zasledovale »na svojem ozemlju«. Prvi meseci obstoja brigade so značilni po borbah, med katerimi so najvažnejše v Baški grapi, dolini Koritnice, Nemškem rutu in na Šentviški planoti. Nato je brigada odšla na Gorenjsko, kjer je bila na Pokljuki in Jelovici. Po vrnitvi na Primorsko je prišlo na Javorniku do združitve z Gregorčičevo brigado (ki je bila ustanovljena v istem času kot Gradnikova) in temu pa je sledil dolg pohod na Notranjsko in Dolenjsko z vmesnimi hudimi boji pri Krvavi peči.

Ob kapitulaciji Italije je Gradnikova razorožila dotedanje enote nikdar priznanih gospodarjev v Ribnici, Novem mestu in drugih krajih. Nato so Gradnikovci sodelovali v bojih pri uničevanju postojank domačih izdajalcev na Turjaku, v Novi vasi, Begunjah in Cerknici. Po kapitulaciji Italije pa je na Primorskem razplamtela množična vstaja, in ker takrat ni bilo tam izkušenih partizanskih enot, je GŠ NOV in POS ukazal Gradnikovi brigadi, da se vrne v »svoje kraje«. Nemci so takrat že napadali goriško fronto in Gradnikovci so dobili nalogo, da branijo njen hrbet, kjer je na Nanosu in na njegovih pobočjih imela ogorčene boje. Po razpadu goriške fronte se ji je v Trnovskem gozdu priključila Goriška brigada. Cerkljansko, Tolminsko in Trnovski gozd je bilo ozemlje, po katerem se je Gradnikova gibala, kjer je napadala sovražnikove postojanke. Ob koncu 1943 je napadla belogardistično postojanko v Hotedršici.

tivno napadla Ajdovščinu. Nato je ponovno odšla na Gorenjsko in osvobodila Gornji Bohinj in izvedla napad na Bled. Takrat so borci Gradnikove brigade kot prvi partizani postavili zastavo na vrhu Triglavu.

Vrnitev brigade na Cerkljansko in Tolminsko je bila pomembna zaradi napada na progo v Baški grapi. Gradnikovci so je za dalj časa onespobili in hkrati tudi osvobodili Baško grapo.

Na svoji bojni poti je Gradnikova brigada uspešno izvedla vrsto sestavljenih, zahtevnih in odgovornih nalog za osvoboditev domovine. Vendar pa se Gradnikovci s posebnim ponosom spominjajo svojega humanega pohoda, kot lahko imenujemo prenos težkih ranjencev s Primorske na Notranjsko, kjer so jih predali osebju SVPB »Snežnik«; le-ti pa zavezniki letalom, ki so pristajala na partizanskem letališču Nadlesk pri Starem trgu pri Ložu, da so jih prepeljali v Bari. Po vrnitvi s tega humanega poslanstva je Gardnikova brigada po hudih in ogorčenih bojih z zagrizenimi domobranci uničila postojanko Črni vrh nad Idrijo in osvobodila vas. To pa je eden največjih uspehov te brigade. Zatem so Gradnikovci uničevali sovražnikove postojanke v Dolomitih in osvobodili Železnike.

Po teh uspešno opravljenih nalogah in po končanih bojih v Trnovskem gozdu je odšla brigada na zadnjo, dolgo pot preko Vipavske doline in Krasa do Doberdoba in Trziča, ki ju je osvobodila. V Trziču je Gradnikova brigada razvila jugoslovansko zastavo 1. maja 1945 in tako dosegla najbolj zahodno točko, do katere je naša NOV prišla.

Staš

V počastitev občinskega praznika občine Ajdovščina, ki ga slavijo 5. maja v spomin na ustanovitev prve slovenske narodne vlade v takratni dvorani prosvetnega doma leta 1945, je bila v Ajdovščini osrednja občinska slovesnost, ko so se sestali vsi trije zbori občinske skupščine in izvršilnih organov družbenopolitičnih organizacij občine. Sobotna slovesnost v dvorani kjer je bila pred 33 leti ustanovljena prva slovenska narodna vlada in kjer je bil Boris Kidrič izvoljen za prvega predsednika je bila posvečena tudi 25. obletnici smrti tega, enega naših največjih sinov revolucije.

Slovesnosti so se med drugim udeležili dr. Marijan Brecelj, ki je bil tudi podpredsednik prve slovenske narodne vlade, Andrej Marinc, člani prveslovenskenarodne vlade Franc Leskošek-Luka, Vida Tomšič, Zoran Polič, dr. Vlado Vaupetič, Tone Fajfar, dr. Marijan Ahčin, soproga pokojnega Borisa Kidriča Zdenka Kidrič, Josip Rus, dr. Joža Vilfan, Miha Ravnik, Branko Jerkič, Gracijan Škrk in Miran Potrč. Slavnostni govornik je bil podpredsednik republiškega izvršnega sveta Zvone Dragan, ki je orisal povojni družbenopolitični razvoj Slovenije inspregovoril o življenjski poti Borisa Kidriča.

Na slavnostni seji, ki jo je vodil predsednik skupščine občine Ajdovščina Ladislav Batagelj, so podelili občanom in organizacijam najvišja občinska priznanja »Petomajske nagrade«. S slovesnosti so poslali tudi pozdravno pismo tovarišu Titu. V kulturnem programu je nastopil pevski zbor Srečko Kosovel.

Tekst in foto: J. ALIČ

Politični trenutek imenovanja prve slovenske narodne vlade

Izbira časa in kraja za imenovanje slovenske narodne vlade »brž ko bodo dani potrebni pogoji«, kar je bilo s posebno deklaracijo sprejeto že februarja 1944 v Črnomlju, pomeni, da so bili 5. maja ti pogoji izpolnjeni, da je bilo obdobje boja za osvoboditev končano in da je nastalo novo – obdobje graditve.

Boris Kidrič

Franc Leskošek-Luka

dr. Marijan Breclj

Zoran Polič

dr. Jože Pokorn

dr. Ferdo Kozak

dr. Aleš Bebler

dr. Lado Vavpetič

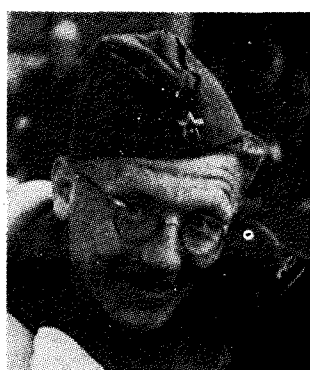
Janez Hribar

Tone Fajfar

Vida Tomšič

dr. Marijan Ahčin

dr. Miha Kambič

Franc Snoj

Kakor vemo, osnovni vprašanja pri tem nista bili značaj in sestava vlade, ampak prav čas in kraj – obdobje pa se je zgodovinsko nujno strnilo 5. maja 1945 v Ajdovščini. Zdi se, da lahko rečemo, da ta dogodek ni bil mogoč prej in da se ne bi smel zgoditi pozneje. Omočile in terjale so ga vojaške in zunanjepolitične razmere v zadnjih dneh druge svetovne vojne. V Sloveniji se je do zadnjega bil boj slovenskega naroda – ob močni podpori borcev vseh narodov Jugoslavije – za plodove štiriletnega partizanskega vojskovanja, proti poskusom, da bi bila slovenska zemlja drobiž za obračune velikih, da bi tu začrtali meje interesnih sfer in posebej še proti poskusom, da bi od te zemlje ponovno nasilno odtrgali, kar je povezala ljudska vstaja in kar so potrdili sklepi Kočevskega zborna, AVNOJ in SNOS – združitev slovenskega Primorja in Istre s Slovenijo in Jugoslavijo.

Danes je dovolj poznan dogovor o razdelitvi Jugoslavije že 1944. leta med Churchillom in Stalinom po ključu 50 : 50, poznani so naporu zahodnih zaveznikov, da bi zadržali Titovo armado vsaj na mejah stare Jugoslavije, lahko tudi sklepamo o dogajanjih, ki so hrabrila nemškega okupatorja in njegove pomagače k zagriženemu upiranju prav v Sloveniji, predvsem pa na stari meji Jugoslavije. Znani pa so tudi nešteti dokazi o tem, kako so slovenski kvivlingi računali, da bodo najprej z nemško pomočjo, nato pa »samostojno« kot »vojaška kralja Petra« prevzeli oblast in pričakali zahodne zaveznike kot »edina« vojaška sila v Sloveniji.

... Klavrne spletke voditeljev starih slovenskih meščanskih strank in cerkvenega vodstva, ustanovitev »vlade enodnevnice« 3. maja v Ljubljani, ki je nato jadno zbežala pred partizani, so že takrat in pozneje zbujele v ljudstvu globok prezir. Toda ni odveč, če teh spletk ne pozabimo – saj so hkrati izražale delovanje tujih sil proti utrditvi neodvisne in svobodne Slovenije in Jugoslavije, sil, ki z določeno kontinuiteto ponavljajo in obnavljajo poskuse računati z našo zemljo kot strateško po-

membnim področjem, ne da bi upoštevali suvereni in svobodni narod, ki tu živi.

Kako zvesto je izdajalska slovenska gospoda verjela v »nagrade« za boj proti partizanom in kako globoko je padla v lastni demoralizaciji, o tem pričajo njeni strahotni zločini še zadnje dni okupacije. Zapeljane slovenske fante in može so hujskali na brezobziren uničevalen boj proti partizanom prav v času, ko so se ti bojevali za meje združene Slovenije. Ko so tako še poslednjič pomagali zločinskim okupator-

skim vojakom, da so se lažje umikali, so hkrati že hlapčevsko služili novim tujim vojakom, da bi prišli pred slovenskimi partizani tudi do Ljubljane in ne le v Trst, Gorico, Celovec.

Vodstvo slovenskega osvobodilnega gibanja je že precej pred 5. majem sklenilo uresničiti sklep o imenovanju slovenske vlade, vendar se je to zakasnilo prav zaradi izredno hudih bojov, ki so celo še po uradni kapitulaciji Nemčije divjali prav na Slovenskem. Vse politične in vojaške sile NOB

so bile usmerjene k cilju, da z lastnimi silami dokončno osvobodimo slovensko etnično zemljo. Zato so v Trstu in ob Soči iz Italije brez večjih bojov prodirajoče anglo-ameriške enote naletele že na morje napisov »Tukaj je Jugoslavija«. »Tukaj smo Slovenci«. Za temi napisi je stala organizirana ljudska oblast in enote IX. korpusa kot sestavni del IV. jugoslovanske armade. Prav pred temi odločilnimi dogodki so se vse partizanske vojaške sile organizirale kot enotna armada vseh na-

rodov in federalnih enot Jugoslavije. Tako se je JA pripravila na srečanje z zavezniškimi vojskami na tem ozemlju ne le kot osvoboditeljica lastnih narodov, ampak tudi kot enakopravna zavezniška armada s pravico, da drži v imenu protihitlerjevske koalicije ozemlja, ki jih je osvobodila.

S tem, da je bila 5. maja imenovana slovenska narodna vlada kot najvišji izvršni in odredbodajalni organ državne oblasti v Sloveniji, kot federalni enoti Jugoslavije, so bila vzpostavljena razmerja in odgovornosti med civilnimi in vojaškimi organi nove zvezne države.

Imenovati prvo slovensko vlado sredi Primorske, katere trpljenje, boj in nezlomljiva sila so ves čas navdihovali in krepili slovenski osvobodilni boj, je narekovala želja da tudi s tem aktom potrdimo odločno voljo vseh Slovencev, da ostanejo gospodarji na svoji zemlji in se združijo v novi Jugoslaviji. Tako je postala Ajdovščina, onstran stare jugoslovanske meje, prva slovenska predstolnica v času, ko je bilo vse etnično ozemlje Slovenije politično in vojaško združeno. Imenovanje vlade in vojaško obvladovanje ozemlja je tedaj onemogočilo vsakršnen poskus, da bi zavezniške vojske napredovale globlje v zaledje Trsta. Po osvoboditvi Ljubljane je prva slovenska narodna vlada prišla 10. maja kot vodstvo edine slovenske politične in vojaške sile in v okviru Titove Jugoslavije, mednarodno priznane slovenske države, pripravljena, da organizira graditev nove države in boj za priznanje njenih meja.

Vida Tomšič,
9. 5. 1970 Delo

»... 27. april 1945 smo praznovali še v Beli krajini, in sicer na Doblički gori. Že takrat se je pokazala potreba, da se premaknemo, po možnosti proti Primorski, ker smo hoteli novo vlado, ki smo jo imeli namen ustanoviti, kakor so nam narekovala razmere v naši domovini – ustanoviti prav na Primorskem, da bi tako dokumentirali definitivno pripadnost tega ozemlja k Sloveniji...«

»... Na zasedanju v Ajdovščini sem imel kot predsednik SNOS nalogo, da izročim mandat za sestavo nove vlade tovarišu Kidriču. Pred tem sem v svojem govoru razložil položaj, utemeljil tudi, kakaj je potrebno sestaviti vlado prav v tem trenutku. Dejal sem, da nam to nalagajo zgodovinske razmere in razvoj dogodkov, predvsem pa dejstvo, da je pravzaprav poglavitni del slovenskega ozemlja osvobojen in da je na njem potrebno vzpostaviti red in državno upravo. Na svečani seji sem torej izročil tovarišu Kidriču mandat. Po kratki pavzi, v kateri se je predvideni predsednik vlade na podlagi že sestavljenih listov ministrov še enkrat pogovoril s kandidati, ali sprejmejo funkcije ali ne, vsi so ponovno pristali... in ko je prebral listo, je predsedstvo to listo potrdilo. S tem je bila ustanovljena prva naša vlada. Mislim, da je bil to velik dogodek in da bo o njem slovenska zgodovina vsekakor še govorila...«

Nekaj ljudi je mislilo, da bi bilo pametno sestaviti in razglasiti slovensko vlado v Trstu. Vendar pa bi bilo ne-kako nepravilno če bi se morala kasneje slovenska vlada umakniti iz mesta, v katerem je bila sestavljena. Zaradi tega je bilo vsekakor pametneje, da smo jo sestavili v

Ajdovščini. Poleg Trsta, Gorice in morda še drugih krajev, ki so bili za nas problematični, je bila Ajdovščina najbolj vidno mesto in zato najbolj primerno. In prepričani smo bili tudi, da Primorska vsekakor pripada nam...«

Prihod v Ljubljano je bil seveda edinstven dogodek tako za samo mesto in njegove prebivalce kot tudi za nas. Za nas morebiti še intenzivnejši. Kajti pritisk razpoloženja Ljubljancov je bil tako silen, da smo bili vsi na tem, da izgubimo živce, da se ne bomo mogli od navdušenja in ganotja hkrati obdržati v formi, kakršna je za tako priložnost potrebna. Spominjam se, da je bilo navdušenje med ljudmi tolikšno, da smo to živčno preizkušnjo prestali z največjo težavo. Napetost pa je naraščala od trenutka do trenutka... Vsaj zame je bil eden najhujših trenutkov tisti, ko nas je na pragu univerze pričakal Oton Župancič, s katerim sva se objela in poljubila. Zame in verjetno za vse, ki so bili priča temu prizoru, je bilo to resnično pretresljivo. Pesnikova gesta je pomenila, da me pozdravlja kot predstavnika tiste sile, ki je Slovenijo osvobodila in rešila...«

Josip Vidmar

Ofenziva na Blokah

S kmetom Lužarjevim Francetom ali po domače Kranjčim stricem sva kosila na Volčjanskem hribu, ki se nad Novo vasjo dviga proti severu. Travniki, kjer sva kosila, leži pri vrhu hriba, od koder je lep razgled po vsej Bloški planoti tja do Rakitne in Lužarjev naeni in notranjskega Snežnika ter Javornikov na drugi strani.

Bilo je lepega julijskega dne leta 1942, pozno popoldne. Trava se je dobro rezala, in ker sem imel s košnjo veselje, sem bil ves zaverovan v delo. Le ko sem brusil, sem pogledoval proti stricu in dol na Novo vas, nato pa se spet zagrizel v strmino. Čeprav je bil stric Kranjc že precej v letih, je bil še vedno dober in uspešen kosec. Tisto popoldne pa se mi je zdelo, da ne morem najti pravega zamaha. Vedno je nekaj postajal in mnogo krat ter dolgo brusil. Bolj in bolj je zaostajal za menoj. Sprva sem mislil, da je zadel s koso v kamen in da mu zato slabo reže, potem pa sem opazil, kako se vse pogosteje naslanja na koso in gleda protivasi. Sledil sem njegovemu pogledu, da bi ugotovil, kaj ga moti.

Pod hribom in daleč naokoli po cestah in poteh pa tudi v vasi sem tedaj opazil veliko italijanskih vojakov, ki so se v skupinah pomikali v razne smeri. Vedno več jih je bilo in njihovo značilno kričanje je bilo slišati prav k nama na hrib. Tu in tam je počil kak strel, včasih pa je zadrdral tudi cel rafal. Spočetka sem mislil, da imajo Italijani vaje. V Velikih Blokah so namreč imeli vojašnico, v Novi vasi pa bunkerje in karabinjersko postajo. Spustil sem se do strica in ga vprašal, kaj misli o tej stvari. Kranjc je bil dober poznavalec vojaških zadev še iz prve svetovne vojne. Pričakoval sem, da bo kot po navadi na račun Italijanov spet rekel kaj pikrega. Vendar je na moje vprašanje najprej ves zamišljen pogledal proti vasi in po njeni okolici, kjer je hrumela italijanska vojska, nato pa je pogledal na dotlej opravljeno delo, kot bi iskal zvezo med tistim, kar se je dogajalo spodaj in med našino košnjo ter trpkodejal: »Ofenziva! Ofenziva bo!« Več takrat ni povedal in se spet lotil košnje.

Vrnil sem se s svojo vrsto ter počasi nabrusil in kosil dalje. Premišljeval sem, kakšna bo ta ofenziva. Iz zgodovine in pri-povedi odraslih sem besedo ofenziva vedno povezoval z velikimi bitkami med dvema, do zob oboroženima nasprotnikoma, prave predstave o tem pa seveda nisem imel, najmanj pa ne o taki ofenzivi, kot je sledila.

Bolj ko sem se bližal vrhu hriba, bolj sem bil vznemirjen. Streljanje je odmevalo že z vseh strani in bilo je vedno močnejše. Nekje za vasjo Ravnik je močno počilo. Pogledal sem v tisto smer in zagledal najprej gost dim,

Krajani Bloške planote praznujejo te dni svoj krajevni praznik 10. maj v spomin na začetke narodnoosvobodilnega gibanja v teh krajih.

Šestega maja je bil sprejem Titove štafete in odkritje obeležja na Hudem vrhu, kjer je bila leta 1941 ustanovljena prva organizacija KPS na Blokah.

Trinajstega maja ob 11. uri pa bo na Velikem vrhu veliko ljudsko zborovanje in odkritje obnovljenega spomenika padlim žrtvam fašističnega terorja ob Roški ofenzivi leta 1942. V spomin na te dogodke objavljamo pričujoči sestavek Staneta Kotnika iz zbirke njegovih spominov »Nepozabni mejniki«.

nato pa ogenj, ki je v hipu zajel neko poslopje, nato hišo in še eno. Poklical sem strica. Prišel je na vrh ves zasopel, se oprl na koso in v divji jezi dejal: »Prekleti huncveti! Partizanom ne morejo do živega, zato požigajo njihove domove. To je njihova kultura.«

Potem sva stala na vrhu hriba in z grozo strmela na pokrajino pod nama. Tam so med pokanjem pušk in eksplozijami min nastajala nova in nova ognjena žarišča. Požigalci so po vseh hribovskih vaseh in partizanskih domačijah netili ogenj z baklami in z eksplozivom. Domačije so spreminjali v prah in pepel, vmes pa je bilo slišati pretresljive krike otrok in žena, ki so morali gledati, kako ogenj uničuje njihovo, s trdim delom zbrano imetje. Odrasle moške pa so Italijani od-vlekli s seboj na zbirna mesta, kjer so ob sodelovanju domačih izdajalcev dokončno odločali o njihovi usodi.

S stricem sva naštela takrat čez dvajset požarov. Še vedno se živo spominjam tiste grozljive podobe. V mraku je gorela slovenska zemlja; umiral in trpel je slovenski človek. To je bila ofenziva, kakršno je videl pesnik tudi v sosednji Loški dolini, ko je zapisal: »Čez vso dolino, kamor seže ti pogled, povsod smrt in razdejanje, ognjeni zubelj nenasitno žanje, kar zgradil oče je, pristradal ded.«

V naslednjih nekaj dneh so fašisti oropali in požgali ali pa podrli domove partizanov in znanih aktivistov Osvobodilne fronte po vseh bloških vaseh. Teror je bil vse hujši. V bloških vojašnicah so že več dni zasliševali in mučili bivšega narodnega poslanca, vnetega nacionalista in aktivista OF Stanka Lenarčiča. Tudi sina Borisa so mu zaprli, domačijo pa so izropali. Gorelo je tudi pri Širajevih, kjer je bil doma prvoborec Aljoša. Njegovega brata in terenskega delavca Ludvika so fašisti ujeli in zaprli. Pri Fari so požgali domačijo prvoborca Mira Vesela in aktivista Ponikvarja. Na Velikem vrhu so fašisti razdejali domačijo narodnega heroja Staneta Semiča-Dakija. Že prej pa so požgali na Rogovili pri Pavličevih ter v drugih hribovskih vaseh: Ravnah, Ravniku in Sv. Duhu. Po-bili so že več aktivistov in

sodelavcev Osvobodilne fronte.

V nedeljo 26. julija 1942 so v Novi vasi in po okoliških vaseh fašisti izvedli velike racije. Bil sem pri stricu Kranjcu, ko so prišli Italijani, ki so sodelovali v ofenzivi. Preiskali so hišo in gospodarsko poslopje, potem pa veleli stricu, naj se odpravi z njimi. Stric je bil takrat član krajevnega odbora OF, vendar se italijanskega poziva ni ustrašil. Mirno se je odpravil in odšel z besedo, da se bo kmalu vrnil.

Mene Italijani sprva niso imeli za mar in tudi sam se nisem posebno

vznemirjal ob njihovem prihodu. Dopolnil sem komaj sedemnajsto leto. Takih pa Italijani – kot sem slišal – niso pobirali. Kmalu pa se je eden izmed vojakov vrnil in me vprašal, kako se pišem. Povedal sem mu, on pa je pogledal v list, ki ga je držal v roki, in me kmalu našel na seznamu. »Vieni! Vieni qui!« je dejal in me odvedel k drugim vaščanom, ki so čakali na travniku pred osnovno šolo.

Prenočili smo v šolskem poslopiju, v zgodnjih jutranjih urah pa so nas pognali v zbirališče na Velikem vrhu. Ves čas, posebno pa

na Velikem vrhu, smo bili močno zastraženi. Ljudje, povečini kmetje, so ugibali, kaj bodo Italijani storili z nami. Sodelavci Osvobodilne fronte so bili zamišljeni. Jaz si zaradi aretacije še vedno nisem delal posebnih skrbi. Že prej, v Ljubljani, kjer sem hodil v gimnazijo in delal za OF, so me nekajkrat zaprli, vendar zaradi pomanjkanja dokazov vedno izpustili. Bil sem prepričan, da se bo to zgodilo tudi to pot.

Ko se je zdnilo, je prišlo povelje, naj se postavimo v vrste, nato so nas posamič pošiljali do skupine oficirjev pri mizi nad Sablarjevim vrtom. Vsakdo je tam nekoliko postal, povedal svoje ime in pokazal izkaznico, nato so ga spustili po poti na levo. Tudi stric je odšel, le nekatere posameznike so močno zastražene odvedli nekam na desno.

Ko sem počasi stopal proti tisti komisiji, sem že od daleč pri mizi opazil takratnega bloškega župnika Hrena. Nekaj mrzlega me je spreletelo ob pogledu nanj in moj korak je postal negotov. »Come ti chiami?« »Kako se pišeš?« je vprašal italijanski oficir. »Kotnik,« je namesto mene odgovoril župnik in še nekaj dodal, kar pa nisem razumel. »A studente,« je na glas ugovarjal oficir, ki me je medtem že našel v seznamu. Nato je z roko pokazal na desno stran. »Là!« je dejal kratko. Pristopil sta dva stražarja ter me odvedla proti Sablarjevi hiši. Bil sem presenečen in osupel, ko sta me porinila v nizek hlev, ki je bil delno preurejen v svinjak. Tam sem našel še druge, ki so jih izločili že pred menoj. V eni skupini jih je bilo kakih petnajst, v drugi pa enajst. Vsi so bili starejši od mene. Nekateri so ležali v jasliah, drugi po tleh, večinoma pa so postajali v tesnem prostoru in nervozno kadili. Maroltov Lojz s Studenca in Rafe z Runarskega sta ležala na tleh in preklinjala Italijane in domače izdajalce, ki so jih poslali v ta hlev, iz katerega vodi pot pred puške. Povedala sta, da so iz istega hleva prejšnji dan Italijani odpeljali znanega aktivista Ludvika Šraja in mojega bratranca Borisa Lenarčiča ter ju ustrelili nad vasjo. Pravilasta, da je zdaj na vrsti mizar Gvardjan, ki je ležal v kotu in brezizrazno strmел v umazan strop ter ner-

vožno kadil cigareto za cigareto, potem pa smo na vrsti mi. V glavi mi je kar šumelo zaradi tega naglega preobrata. V grlu me je dušeče stiskalo.

Prišel je italijanski oficir in nas preštel. Odpri so vrata in prednje postavili dva stražarja z bajoneti na puškah. Skozi vrata smo videli preplašene vaščane z Velikega vrha, ki so od daleč opazovali in ugibali, kdo je v hlevu. Nekdo je prinesel škaף vode in ga postavil na prag. Bili smo čudno žejni. Pili smo in govorili o italijanskih grozodejstvih: kdo je padel, koga so ustrelili, kje in kaj so požgali... Pogovor pa se je vedno ustavil v razmišljanju, kaj bo z nami? Bilo je grozno poslušati mlade fante, ki so med pridruženimi kletvicami govorili o tem, kako prekmalu morajo umreti zaradi pasjih izdajalcev, ki so nas pokazali Italijanom.

Medtem so pri nas doma že zvedeli, da so me izločili in vtaknili v hlev. Čeravno so Italijani zasedli vse poti, ki vodijo od Nove vasi do Velikega vrha, je mati hotela priti do mene. Med potjo so jo ustavljali sosedje in ji dajali za nas jedila, ustavljale so jo tudi italijanske straže, toda ni ni mogel zadržati nihče. Takrat, ko je bilo v hlevu najhujše, se je pojavila pred vrati. »Mama!« sem jo poklical in hotel do nje. Toda stražar me je ustavil z bajonetom na puški. Kljub temu sva si stisnila roke. »Pravijo, da vas bodo odpeljali v internacijo,« nas je skušala potolažiti z novico, ki jo je ujela nekje med potjo. Nismo ji verjeli, pa tudi beseda internacija, ki je do takrat nismo poznali, je za nas pomenila nekaj negotovega, nekaj prav tako strašnega kot sama smrt.

Mati mi je – nemočna, ko mi ni mogla pomagati drugače – nudila priboljške, ki jih je imela v predpasniku. Vendar nisem vzel ničesar in razdelila jih je drugim. Nato jo je stražar odpahnil od vrat. Obupa na mati mi je od daleč še enkrat zaklicala v pozdrav, nato je odšla.

Prišla je tudi žena mizarja Gvardjana in se na pragu hleva od svojega moža med tihim jokom – poslovila za vedno. Za njo so prišli italijanski vojaki in nas odpeljali v bloške vojašnice. Ne vse. Prvo skupino so odvedli v hrib nad vasjo in jih ustrelili. Od naše skupine je ostal v hlevu mizar Gvardjan, ki so ga tudi ustrelili; že prejšnji dan pa je padlo nad Velikim vrhom pod Italijanskimi streli enajst aktivistov in sodelavcev OF. V kasarni smo potem zvedeli, da so Italijani zaradi izdajstva župnika Hrena, in njemu podobnih ustrelili še Borisovega očeta Stanka Lenarčiča, pesnika in pisatelja Ivana Čampo, Italijanom nepokornega orožnika Franceta Dobrilo in druge. Pred smrtjo so nekatere strahovito mučili. To je bila njihova ofenziva.

Nas so odvedli v internacijo na Rab, na otok smrti.

Nova vas na Blokah, požgana konec julija 1942

Vas Travniki v Loškem potoku, požgana konec julija 1942

Titova zbrana dela v slovenščini

»Naj nas zgodovina in prihodnji rodovi sodijo po tem, kakršni smo bili...«

Ljubljanski založniški hiši Komunist in Borec sta pred dnevi na tiskovni konferenci predstavili prvo knjigo Zbranih del Josipa Broza Tita. Gre za prvo knjigo Titovih Zbranih del, ki izhajajo v srbohrvaščini in bodo obsegala skoraj šestdeset knjig. V njih bo zajeto vse, kar je Tito zapisal ali govoril od začetkov svojega boja za delavske pravice, ko je bil še sindikalni delavec, do današnjih dni. Ker bo v Zbranih delih objavljenih tudi veliko dokumentov, nekateri celo prvič, bo imela zbirka tudi veliko znanstveno vrednost. Znanstveno pripravlja zbirko Inštitut za sodobno zgodovino v Beogradu, za tisk pa knjige pripravlja dr. Ubavka Vujošević, ki je napisala tudi opombe, kronologijo in register.

Prva knjiga Titovih Zbranih del, ki je že izšla v slovenščini, prinaša petinšestdeset kronološko urejenih zapisov, med katerimi jih je Tito trindeset napisal sam, drugo so zapisi njegovih govorov, dodanih pa je še šestinšestdeset dokumentov. Dela so nastala med

majem 1926 in avgustom 1928, torej v času, ko je Tito iz sindikalnega delavca in borca za delavske pravice preraščal v vedno bolj pomembnega komunisto. Prva knjiga zajema tudi tako pomembne dogodke v zgodovini KPJ kot je odločen in oster nastop tovariša Tita proti levi in desni frakciji v takratni komunistični partiji.

Redakcija slovenske izdaje (Franček Brglez, France Filipič, dr. Ivan Kristan, Janko Liška, Miro Stiplovšek in Leopold Suhadolčan) je vnesla še nekaj dopolnitev in popravkov, ki bodo to delo, ki je zaradi znanega Titovega preprostega jezika in izrednega stila že sicer zelo privlačno, slovenskim bralcem še bolj približale. Tito je za svoje Zbrana

JOSIP BROZ TITO ZBRANA DELA

dela napisal tudi uvod, v katerem je med drugim dejal: »Ta dela so tudi zgodovinsko pričevanje o naših spoznanjih in možnostih za delovanje v slehernem obdobju našega revolucionarnega boja. So podoba naše rasti in vsega, kar smo naredili in kako smo naredili, včasih tudi z enostranskimi spoznanji in presojami, pa tudi z zmotami.

Menil pa sem, da nimam pravice, da bi v teh delih kot pričevanjih spremenil karkoli, da bi danes nekatere stvari morda izgledale drugačne. Ne, mislim, da ni potrebno nikakršno izboljševanje te vrste. Naj nas zgodovina in prihodnji rodovi sodijo po tem, kakšni smo bili, kako smo se razvijali in v katero smer smo se gibal.«

Prvo knjiga Zbranih del Josipa Broza Tita, ki je izšla v nakladi 10.000 izvodov, je v slovenščino prevedel Vlado Barabaš, njena cena pa je sto dinarjev. Do konca letošnjega leta bodo po sedanjem načrtu izšle še štiri knjige.

Milan Vogel

Partizanski kurirji v likovnih delih

Kurirji so bili med vojno pomembna, čeprav nevidna vojska, ki je pritegnila mnoge likovne ustvarjalce

Na gospodarskem razstavišču v Ljubljani so v paviljonu jurček v ponedeljek odprli likovno razstavo »Po poteh partizanskih kurirjev«. Razstavo, ki je posvečena dnevu osvoboditve in pohodu ob žici okupirane Ljubljane, je pripravil odbor 4. brigade VDV partizanskih kurirjev Slovenije.

Organizator je pred dvema letoma povabil k sodelovanju vse slovenske likovne umetnike, tudi samorastnike, odzvalo pa se je okrog petdeset avtorjev. »Vsi umetniki so ustvarjali na isto temo«, je zapisal v katalogu Tone Svetina; »prikazati so morali svojo vizijo lika in podobe partizanskega kurirja. Tako so začele nastajati slike in liki; umetniki so jih oblikovali po svojih zamislih, pri čemer so uporabljali svoj likovni jezik, izraz, obliko in način oblikovanja, pa naj so našli vir svojih tem v resničnem ali zamišljenem dogodku. Priznati je treba, da so se slovenski samorastniki lotili dela vestno, s srcem, kar se tudi odraža pri stvaritvah, ki nam jih prikazujejo. Ta

dela niso le nekakšna dinamična ilustracija dogodka (hvaležna na pogled), pač pa so nam s pravo mero in spoštovanjem prikazali duševni in moralni lik človeka-kurirja, tega malega in velikega junaka poti v vojnem času. V tem smislu predstavlja razstava zadetek v polno. Dela nosijo sporočilo, vzbujajo simpatije. So odraz spoštovanja človeka iz leta 1978 do vojnih junakov.«

Na razstavi Po poteh partizanskih kurirjev se tako predstavlja petdeset likovnih ustvarjalcev, ki

so vojno sami doživeli, ali pa so se za to tematiko odločili po pripovedovanju udeležencev. Veliko je med njimi mladih, rojenih celo v petdesetih letih, kar je dokaz, da čas NOB privlači tudi njih.

Razstavi je dodan tudi zgodovinski del, ki bo prikazal razvoj kurirske mreže na Slovenskem, v kateri je sodelovalo okrog 1800 borcev, saj letos mineva petintrideset let, od kar so bile vse slovenske pokrajine povezane s stalnimi kurirskimi zvezami.

M. V.

Da ne bi pozabili!

Na rob knjižici: »Javka v starem čevlju« Branke Jurca in Boža Kosa

Zbirka Pelikan, izdajateljica in založnica Mladinska knjiga, 15.000 naklade in cena 35 dinarjev: to je nekaj osebnih podatkov knjižice »Javka v starem čevlju«, ki jo je na besedilo Branke Jurca ilustriral Božo Kos.

Dogaja se v okupirani Ljubljani in v letu devetnajststidvajsetem, ko je bila Branka Jurca kurirka Lidije Šentjurčeve, takrat poverjenice centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije in izvršnega odbora Osvobodilne fronte slovenskega naroda. »V času, ki mu je Božo Kos s svojo ilustracijo vdihnil življenje,« pravi tovarišica Branka. »Govori pa o revolucionarnosti naših borcev za svobodo in o nemoglem okupatorjevem boju, ki srčnosti in predanosti ni mogel do živga.« (Naj povemo še, da sta av-

torja »Javke v starem čevlju« želela del naše bogate revolucionarne preteklosti predstaviti v posebni, dokumentarni govorici, zelo cenjeni pri mladem bralcu. In to, da sta v tem tudi uspela.)

In kaj je v knjižici najbolj dragoceno?

To je prav gotovo želja, da bi ne pozabili na čas, ko je Ljubljana, čeprav obdana z bunkerji in bo-dečo žico, ponosna in neuklonljiva, vzdržala do zadnjega dne okupacije, do 8. maja 1945... Tista Ljubljana, ki je v tem ne- navadnem boju dala več kot dva tisoč žrtev in ki je imela v svojih vrstah sedeminpetdeset narodnih herojev. In ne nazadnje Branka Jurca in Božo Kos predstavljata »Javko v starem čevlju« tudi zato, da bi njeni najmlajši prebivalci vedeli, da so potomci edinstvene gene-

Pisateljica Branka Jurca kot kurirka v okupirani Ljubljani

racije in da imajo odtod odgovorne dolžnosti do slovenskega naroda, do skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, do jutrišnjega dne.

»Se kako je to pisanje primerno današnjim dnevom,« zapišemo v beležnico. »Čas naše polpretekle zgodovine ima na žalost svoje ponovitve. Živimo nemirno in v svetu, kjer se vladata nasilje in krivica, moč pritiska.«

Tako razmišlja Branka Jurca. In pravi, da veliko hodi po šolah in da potešiti radovednost mladih, kadar steče beseda o minulih dnevih, ki so gradili našo stvarnost, ni vedno lahko. »Čuti se pomanjkanje tovrstnega čtiva za naše najmlajše, nič manj o času po osvoboditvi in vse do današnjih dni.«

(Mimogrede in v zvezi s poslednjo mislijo: Ni sporno, da pripada, kadar govorimo o razvijanju in negovanju revolucionarnih pridobitev, narodnoosvobodilnemu boju osrednje mesto v vzgojno-izobraževalnem delu, nikakor pa ne gre spustiti iz vida tisto, kar se je dogajalo pred oboroženo revolucijo in tudi ne tistega, kar je bilo narejeno po osvoboditvi. Šele skupek vsega tega govori o tem, kako je naša revolucija dosledna sama sebi in to je tisto, kar želimo povedati mlademu človeku, tudi z »Javko v starem čevlju«.)

Zato se čudenju naše sogovornice, da še do danes ni prišlo do dogovora med slovenskimi založbami – vsaka se sicer trudi po svoje – ki bi prinesel sistematično književno obdelavo našega

narodnoosvobodilnega boja in naše revolucije, primerno starostni stopnji, o kateri govorimo danes, ne gre čuditi. In ker je tako, je ta drobna knjižica, na katero v dneh, ko se spominjamo osvoboditve Ljubljane, posebej opozarjamo, še vedno le kamenček v mozaiku, ki ga bo treba izpopolniti! Pa je vreden truda. Lep bo in svetel, saj bo, stkan na grenkih in lepih izkušnjah preteklosti, nosil v sebi boj za resnico, lepoto, ljubezen.

Kajti: Ne gre pozabiti, da tudi knjižice, kakršna je »Javka v starem čevlju« Branke Jurca in Boža Kosa, pomagajo spreminjati svet, ga delajo lepšega, bolj človečnega. Zato jih imamo radi.

Milena Štrajnar

V spomin na tragične junake z Javorovice se bodo vsako leto ob mednarodnem delavskem prazniku ob spomeniku padlih in na obronkih krvavih poljan Gorjancev zbrali delovni ljudje z Dolenske in se na ta način oddolžili liku junakov. Letos je na komemorativni svečanosti govoril borec Cankarjeve brigade dr. Avguštin Lah, ki je med drugim dejal: »Javorovica je nenapisana oporoka Cankarjevcev-herojev, ki so tukaj na teh obronkih Gorjancev klonili, da smo se mi sploh

Nenapisana oporoka cankarjevcev

JAVOROVICA – Prijazna vasica v mogočnih Gorjancih bo kot legenda zapisana v analih naše zgodovine, saj je tragičnega 16. marca 1944, tako rekoč skoraj pred svitom svobode v neenakovrednem boju ugasnila življenjska luč 146 borcev 4. bataljona Cankarjeve brigade, mladim ljudem polnih življenjskih moči in neizpolnjenih načrtov. Padli so zadeti od izdajalskih krogel, okupatorjev in domačih izdajalcev, ki so si lastili odločati o usodi tolikega življenja mladih ljudi, ki bi jim lahko očitali samo eno »krivdo«, da so ljubili svobodo in svojo domovino.

Iz pekla se nas je rešilo malo, od tridesetih borcev, smo ostali živi samo štirje, vendar prask ni manjkalo.«

Spominjam se ranjenega Franca Butare

RUDI IN JANEZ BLATNIK – borca spremljevalnega voda sta se v času napada nahajala na položaju v vasi Ržišče, kjer so Nemci in beli najprej napadli. Ko so se zavedli nevarnosti so hoteli na pomoč bataljonu,

Janez Lužar

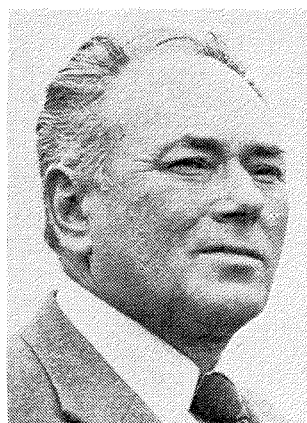
Rudi Blatnik

Franc Arh-Drago

Janez Blatnik

Franc Butara

Janez Jurgalič

adgnili. To je bila želja hernega očeta, sina in erke, ki so jih črni mo-i vzeli njihovim naj-žjim. To je neizpeta sem mladeničev in adenk, ki sploh še ni la mladosti in svobode niru, toda bili so in so m ostali simbol svobo- , ki raste iz krvi, znoja žuljev. To oporoko, naj se, kar moremo, storimo a preprečevanje iz-lajstva, za ohranitev enotnosti, to hrepenenje prestreljenih src ponav-ljamo tu na Javorovici na dan, ki nas spominja na boje delavcev in kmetov in na njihovo zaobljubo, da bomo prekvasil ta svet in iz njega pregnali mržnjo, teror in izkoriš-čanje.«

Tekel sem
kolikor so me
nesle noge

JANEZ LUŽAR kuhar v 4. bataljonu Cankarjeve brigade se tragičnega dogodka na Javorovici spominja takole: »Zjutraj ko smo pozaj-trkovali, se je oglasilo močno streljanje v smeri vasi Ržišče, kjer se je nahajala manjša enota borcev našega bataljona. Borec Pirnat mi je povedal, da baje Nemci lezejo v Gorjance in da jim bo spustil nekaj min, vendar je prej zaropotalo predno je izpolnil svojo napoved. Nemci in njihovi pomagači so obkolili Javorovico in pričeli streljati, takoj sem se zavedal, da gre tokrat zares. Pričeli smo pospravljati kuharsko opremo, vendar vsega trena nismo mogli naložiti, ni bilo več časa. Pognali smo se v tek po jarku blizu vodovodnega rezervoarja proti cerkvi sv. Ožbolta, z mislijo, da čim prej dosežemo gozd. Vendar so nas tedaj z vseh strani zasuli s strelji Nemci in beli, kar nas je

zmedlo. Tako se je pričel mrtvaški ples v krogu pri cerkvi, kar je seveda omogočil napadalcem, da so nas imeli na strelu. Dobro se spominjam komand, ki sta jih dajala komandant Tkalcíč, ki je vpil 'na desno', 'na položaj' in namestnik komisarja bataljona Franko, ki nas je spodbujal, da se prebijemo na levo – proti vzhodu. Čeprav je pokalo iz vseh strani sem imel občutek, da se bom še najlažje prebil proti zahodu, čeprav sta globok sneg, ki je segel skoraj do pasu in čistina, ki ni nudila nobenega kritja, dajala kaj malo možnosti za rešitev. Pri reševanju sem mislil z glavo. Vsakih nekaj metrov sem se vrgel v sneg, tako da so sovražniki imeli občutek, da so me že zadeli. Čez čas sem se dvignil, pa spet stekel, po nekaj metrih spet 'padel', tako da sem pridobil nekaj moči. Ko sem priletel v grmičevje, se mi je zazdelo, da sem rešen. Kmalu so za menoj pritekli tudi drugi borci, nekaj pa je bilo na varnem že prej. Rešila se nas je le peščica, drugi pa so tragično obležali, oblit s krvjo na snegu. Večina je bila tudi ranjena, saj je bil pravi čudež izmuzniti se iz tega pekla razbeljenega železa, ki je vrelo na vseh koncih.

Borec Janez Lužar se živo spominja tudi dveh resničnih vendar skoraj neverjetnih zgodb, ki jih je zarisal ta tragični dan na Javorovici.

Borka Mimi Šeme se je skupaj s namestnikom komisarja Frankom prebijala proti vzhodu, to je proti vasi Ban. Skupina je že skoraj pritekla do gozda, ko so jim pot pre-rezali beli. Mariji se je vdrl sneg, znašla se je v grmovju, ki ga je prekrila bela odeja. Franko je v zadnjem trenutku z noge

zasul nastalo luknjo, sam pa se je ustrelil, da ga živega ne bi v roke dobili beli, ki so bili že blizu. Beli so ugotovili smrt hrabrega borca, nekdo od njih pa je vprašal, 'Kje je pa tista baba, ki je tudi tekla v tej smeri?' pa mu drugi odgovori, 'tega le si videl' in pokaže na mrtvega Franka, ki je res za tiste čase imel nekoliko daljše lase. Vse to je poslušala borka Marija, ki je preživela tragedijo.

V 4. bataljonu je bil tudi neki Nemec Jože, ki se je kot član hitlerjeve soldateske pridružil partizanom na Notranjskem. V splošni zmedi se je tudi znašel pri cerkvi in se je z ostalimi borci prebijal proti zahodu. Ko se je pognal po čistini, je dobil strel v glavo in dlan. Padel je delno omotičen,

kar ga je toliko zadržalo, da je izgubil stik s tovariši. Za nadaljne prebijanje torej ni bilo več časa. Ko se je zavedel nerešljivega položaja je poskusil z ukano, naredil se je mrtvega, kar ni bilo težko zaigrati, saj je bil ves oblit s krvjo. Beli so mu sezuli čevlje in ga pustili med padlimi tovariši. Po njihovem odhodu se je usmeril proti Špilerjevi špici, potem pa proti Sušicam. Tam je naletel na partizane, ki jim ni znal povedati drugega kot to: 'Jaz švaba Jože, četrti bataljon.' V Črnomlju ko sta se srečala Janez Lužar in Nemec Jože pa je partizanskemu duharju dejal: 'Jaz tebe videl, kako jurišal, jaz tudi ranjen, padel, mrtev, meni vzeli čevlje itd. Zdaj zdrav!'«

Rešil sem se s
streljanjem

FRANC BUTARA – namestnik komandirja 2. čete: Se je po uzbuni znašel na bližnjem gričku, kjer danes stoji spomenik 146 padlim borcem in aktivistom – junakom Javorovice, svoj doživljaj pa je opisal takole: »Z manjšim vodom partizanov in težko italijansko bredo smo se pog-nali na bližnji kucelj, ki leži zahodno od vasi. Ko sem se približeval vzpeti-ni sem na njej zagledal Nemca, ustrelil sem, vrgli smo nekaj bomb in že smo bili na gričku, streljali smo, vendar se ni dalo zdržati. Skupaj z ostalimi tovariši smo se usmerili proti kapelici, na begu sem dobil strel v desno roko in v bok. Močno sem krvavel, vendar sem z nečloveškimi naporii uspel doseči rešilni gozd, kjer sem padel v globel in se zataknil za drevo. Ko sem se zbudil iz omedlevice, sem pričel streljati s pištolo. Vsega mi je bilo že dovolj, vedel sem, da so mi ure, ravno tako tudi naboji štete, zato sem s streljanjem hotel privabiti žive ljudi. Oddahnil sem se, ko sem z meglenim pogledom zagledal naše, bil sem rešen.«

Polna torba krogel

FRANC ARH – pomočnik komisarja 2. čete: »Z borci sem se usmeril proti Špilerjevi špici, kjer smo pričakovali rešitev, vendar je tudi v tej smeri prežala smrt, saj so Nemci in beli že zasedli te položaje, kar nas je pre-se-netilo. Težko smo se pre-bijali, saj je pokalo na vseh koncih, svinčenke so švigale na vse strani, največ se jih je menda ustavilo v moji torbi, saj sem jih stresel kot orehe.

vendar so jih napadalci že imeli v precepu, niso jim dovolili oddiha, preganjali so jih kot stekle pse.

Rudi Blatnik se še živo spominja tragičnega dogodka ko je bila smrtno zadeta njihova borka Sanda, ni bilo več rešitve. Zato je zaprosila svojega soborca, da jo ustrelji, ker je vedela kaj jo čaka, če pride živa v roke krvolo-kom. Poslednja želja ji je bila uresničena, čeprav je globoko pretresla vse borce.

Njegov brat Janez se najbolj spominja Franca Butare, ki so ga našli v zasneženi globeli, ko je borci s strelji opozorjal na svojo prisotnost. Ko so ga našli je bil v nezavidljivem stanju, ves je bil omotičen, saj je izgubil veliko krvi, na hrbtu mu je zijala velika luknja, na kateri se je penila kri. Janez Blatnik je tedaj pomislil: »Revež, ti se ne boš nikoli zmazal!« Zelo je bil vesel, ko je čez leta srečal Franca Butaro, živega, vendar invalida brez desne roke.

Nema priča
Dragičnih
dogodkov

JANEZ JURGLIČ-SOVA – je tedaj bil na okrevanju v vasi Drča, vendar je bil na »košti« in oskrbi pri soborcih na Javorovici. Tega dne se je ravno napotil na javorovico, ko ga je zajel nemški napad. Pravi čas se je še uspel skriti ob poti v gozdu, ki pelje od javorovice do Bana in Drče. Doživljal je teške trenutke, vendar se je uspel zmazati. V živo pa so se mu uti-snili spomini na padle borce, ki so ležali po beli planjavi in na vrsto iz-nakaženih teles, nad katerimi so se znašali besni volkovi v podobi človeških zveri.

Slavko Doki

Dr. Avguštin Lah govori na Javorovici

V spominih so spet oživele nekdanje kurirske poti tam okoli Mokerca, Iga, Kureščka, Pijave gorice, Zapotoka... po katerih so dan za dnem, noč za nočjo, v snežnem metežu in mrazu, vročini, gladi in žeji, stopali kurirji Gusar, Marostar, Slavko, Milanček, Gams, Čufi pa Sočan, Silni, Antonov in Andrej. Deset kurirjev, deset nekdanjih pretkanih borcev, osem nosilcev spomenice. Padel je Silni.

Zapotok je bil naš dom

Kelih strupa in kaplja nektarja sta naše življenje. Za toliko žalosti in trpljenja je plačilo skoro premajhno. Ali ta nektar je tako sladek, da bi človek izpil za eno samo kapljo, tisoč kelihov strupa!

Tri desetletja in še nekaj let čez je že pogoltnil čas od tistega maja, ko je bolj kot cvetovi češnje dehtela svoboda. Tudi v Zapotoku, majhni vasi na pragu Ljubljane, tam zadaj za Igom in Kureščkom, so ta opojni vonj že prej začutili, kajti v njihovi vasi je bilo stičišče kurirskih poti in brigad. Zapotok in njeni vaščani so živeli z našimi borci, delili z njimi dobro in zlo. Slednjega je bilo več! Pa vendar človek, pravijo, na hudino hitro pozabi, v spominu nam ostanejo le lepi trenutki.

Zadnjo letošnjo aprilsko sredo, ko sem se z nekdanjimi kurirji rejele postaje TV 1-a in pozneje TV 10-a znašel sredi Zapotoka, je iz nizkih oblakov silil droban in mrzel dež. Pust se mi je zdel ta Zapotok in če ne bi spodaj pod njim videl Ljubljano bi mislil, da sem nekje daleč sredi odmaknjenih kočevskih gozdov.

Trgovine in vaške gostilne nisem videl, domačine pa sem pozabil vprašati, kajti v trenutku je njihova gostoljubnost in domačnost pregnala iz vasi celo mraz in čemerčnost. Nekdanje kurirje, njihove fante, so vabili v sleherni hišo.

Mama, a poznate Gamsa?

Sredi Zapotoka »stari maček« Gams pozdravi Hribarjevo mamo, ki je hitela proti domu. »Kako ste kaj mama Hribarca,« jo nagovori in ji ponudi desnico. »Dobro«, se pohvali ženica. Kmalu zatem je bil krog domačinov in kurirjev okoli Gamsa vse večji, kajti kurirji so kar pričakovali, da jim jo bo Gams spet kakšno zagodel. Pa se Gams obrne k vaščanki in jo vpraša prav s skesanim obrazom, če je morda poznala Gamsa? »Kaj ga ne bi, vrag ga pocitraj, kaj ne bi Gamsa poznala? Zakaj pa ga ni z vami?«

»Oštja, saj sem tu«, je presenečeno odgovoril Gams.

»Ja, pa tako majhen si zdaj, saj takrat, ko si bil kurir, si se mi zdel tako velik!«

Gams tokrat ni našel odgovora. Sunkoma je srknil »čašico« kačje slin, rekel pa ni nič. Seveda so ga tovariši prijateljsko opomnili, da bi moral v Zapotok večkrat

Jože Košmrl-Luka, Marostar, Gusar in Milanček pred 35 leti

Milanček, Slavko, Gusar in Marostar pred dnevi slikani prav tako kot pred 35 leti pred Brdarjevo hišo v Zapotoku

priti pa jim ne bi ušel iz spomina.

Saj, če si mlad, še daleč je do groba!

Tako mislijo vsi mladi pa naj bo vojna ali mir! Tako so takrat menili kurirji, borci, aktivisti. Čas pa celi rane in briše spomine.

Mnogo ljudi veliko ve, šest kurirjev pa tudi nekaj!

Prav zato, da ne bi popolnoma tonilo v pozabo delo in akcije kurirjev z rejele postaje TV 1-a in TV 10-a, so nekdanji kurirji teh postaj Tone Pristov-Gusar, Jože Brancelj-Marostar, Alojz Purkart-Slavko, Milan Podlogar-Milanček, Ivan Cankar-Gams in Ivan Jevč-Čufi, sedli skupaj z domačini Zapotoka, ter s skupnimi močmi in spomini za vedno zapisali zgodovinske dogodke njihovih TV postaj.

Kurirska rejele postaja TV 1-a

je bila ustanovljena januarja 1943. leta pri studentu Klančarica pod Mokercem. Prvi komandir te postaje je bil Andrej Flajs-Sočan s kurirji:

Franc Pangeršič-Antonov, Milan Podlogar-Milanček, Stojan Flajs, sin komandirja, Alojz Purkart-Slavko, Ivan Cankar-Gams in Alojz Podržaj-Lojzek. Dobrih šest mesecev zatem se jim je pridružil še borec Šercerjeve brigade Tone Pristov-Gusar.

Nekdanji kurirji s TV 10-a med Zapotočani

Marostar, Gams in Hribarjeva mama. Srečanje po dolgih letih

Do maja 1943. leta je imala kurirska postaja TV 1-a redno kurirsko povezavo s TV 1 na Krimu, TV 10 nad Iško pod Mačkovcem in s terenci na Pijavi gorici, ki so prenašali pošto z območja Grosuplje in Podlipoglava. Potem, ko je bila maja istega leta ukinjena TV 1 je TV 1-a vzdrževala še zvezo z Ljubljano preko terencev rajonskega odbora Barje. Občasno je bila javka pri Požarskem v Črni vasi. Poleg pošte so na to javko prihajale iz

Ljubljane večje količine materiala za tehniko in Bercetovo bolnišnico v Iški.

Poleti 1943. leta je bila TV postaja 1-a izdana. Komandir postaje Sočan je pravočasno zvedel za izdajstvo in se umaknil s kurirji v gozd nad Selnikom.

Od ustanovitve te postaje pa vse do nemške ofenzive, so krajani vasic Golo, Škrilje in Selnik tesno sodelovali s kurirji in z njimi delili sleherni grizljaj hrane, ki jim je še

ostal ob izropanih in požganih domovih.

Kmalu po italijanski kapitulaciji se je postaja TV 1-a preselila v Grosuplje v gostilno pri Goršiču. Komandir te postaje je postal Franc Pangeršič-Antonov. Sočan je odšel na novo dolžnost, njegov sin Stojan pa že nekoliko prej. Pridružil pa se jim je le Alojz Škraba-Silni. Zvezo pa so vzdrževali s TV 3, ki je bila v Stični in s TV 10, ki se je iz Mačkovca preselila v Velike Lašče.

Kurirska rejele postaja TV 10-a

je dobila ime po nemški ofenzivi s prihodom kurirjev s postaje TV 1-a v Zapotok. Za komandirja je bil imenovan Alojz Purkart-Slavko. Kurirji pa so bili: Milan Podlogar-Milanček, Alojz Podržaj-Lojzek, Alojz Škraba-Silni, Ivan Cankar-Gams in Tone Pristov-Gusar. V začetku 1944. leta so se jim v Zapotoku pridružili še Jože Brancelj-Marostar, Jože Košmrl iz Loškega potoka in Angela Štrumbelj kot kuharica.

Še vedno so imeli redno zvezo s TV 10 kot prej in s TV 3, ki je bila nekje blizu Stične. Prevelika razdalja jim je povzročala številne neveselosti, zato so ustanovili vmesno postajo TV 3-a, ki je bila nekje v bližini Muljave.

Spomladi 1944. leta sta TV postajo 10-a zapustila Milan Podlogar-Milanček in Tone Pristov-Gusar. Silni je odšel za koman-

dirja TV 4 in teden dni zatem, ko sta odšla Milanček in Gusar, je Zapotok po ukazu zapustil tudi Marostar. Jeseni je odšel v šolo še komandir Slavko, Lojzek pa je postal komandir. Ob koncu 1944. leta so postale razmere zaradi vse večje kontrole Nemcev in bele garde za varno kurirsko delo nemogoče, postaja se je morala nenehno seliti, dokler ni bila novembra ali decembra istega leta ukinjena, kurirji pa so bili razporejeni na druge TV postaje.

Ti, Gusar, se spominjaš?

Hribarjeva Danica je bila takrat v Zapotoku, ko so kurirji TV postaje 10-a imeli svoj »center« v Brdarjevi hiši, mlada skojevka pa se še dobro spominja nekaterih dogodkov, ki so jih takratni kurirji že morda pozabili.

»Se spominjaš, Ti, Gusar, ko si šel na komando mesta v Mačke po »fasngo«. Ponujali so ti telečja stegna po izbiri. Odločil si se pač za največjega in ga z veliko muko po treh urah hoje le prinesel sem v Zapotok. Silni, očitno dober poznavalec »te robe« je ob pogledu na to stegno začel kopati z nogami v zemljo. Ja in še to je dodal! Ihaha, ihaha, zdaj smo pa doma! No kot vem tudi od tistega, čeprav konjskega stegna ni ostalo prav nič!«

*

Še in še je tekla beseda v Zapotoku. Nekdanji spomini so se prepletali z resnico današnjih dni. Tudi Zapotočane čevlji žuli. Čeprav ni nihče rekel na glas pa vem, da si želijo boljše prometne zveze, morda tudi košček asfaltirane ceste in morda še kaj kar bi jim pripomoglo k boljšemu jutri, čeprav tisto kar so včeraj zamudili, Zapotočani danes ne objokujejo.

Preurejena nekdanja osnovna šola jim je danes v ponos. Na tej šoli sta že dve spominski plošči, 22. julija pa se jima bo pridružila še tretja. To bo spominska plošča TV postaje 10-a in njenim kurirjem.

Pridite, če želite okusiti toplino in prijaznost pa vever in šegav nasmeh Zapotočanov!

Tone Urbas

VRHOVCI

Toplo tovarištvo

Aprila je imelo združenje vojaških vojnih invalidov Vrhovci svojo letno skupščino. Ta organizacija zajema krajevne skupnosti Vič, Brdo, Vrhovci in Kozarje ter člane-oskrbovalce v domu počitka na Bokalcih. Program njihovih dejavnosti je predvsem gojiti toplo medsebojno tovarištvo in humanost do vsakega člana in članice. Nič manj se ne udeležujejo tudi v političnih akcijah. Med novo izvoljenimi delegati v samoupravne interesne skupnosti so tudi člani VVI. Veselijo se vsakega tovariškega srečanja ter obiskujejo zgodovinske kraje NOB.

Na skupščini so bili navzoči tudi predstavniki ZB in krajevnih svetov, da so se osebno seznanili z aktivnim delom VVI »Vrhovci« Odbor združenja seznanja svoje člane o novih zakonih, pridobitvah, o rekreacijah in vsem kar zanima člane. Izražena je bila želja po dijetni kuhinji na tem območju in po večkratnem tovariškem srečanju.

IVANKA ŽIVEC

PODNART

Praznovanje ustanovitve OF

V počastitev ustanovitve OF in praznika dela je bil 26. maja v domu kulture v Podnartu koncert, ki sta ga pripravila mešani pevski zbor gimnazije Boris Zihel iz Škofje Loke in moški pevski zbor Svobode iz Podnarta. Na prireditvi so pionirskemu odredu Alojz Rakovec z osnovne šole Ovsiše, Štefanu Hajdinjaku, Jožetu Rotarju, Petru Šleglu in Stanetu Beštru podelili priznanja OF.

CIRIL ROZMAN

CELJE

Množična udeležba na proslavi

Občinski odbor SZDL in občinski sindikalni svet občine Celje sta organizirala osrednjo proslavo celjske občine ob dnevu OF in prazniku dela. Proslave, ki je bila 26. aprila v dvorani pod Golovcem, se je udeležilo toliko ljudi, da je bila dvorana skoraj premajhna. Ker je bil 28. april dela prost dan, se je veliko delovnih organizacij odločilo za izlete v razne kraje, znane iz časov narodnoosvobodilnega boja.

VIKTOR DOBRIŠEK

JESENICE

Pred 60-letnico bojev za našo severno mejo

Na zadnji seji občinskega odbora zveze prostovoljcev borcev za našo severno mejo 1918/1919, na katero so bili povabljeni tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij, so razpravljali predvsem o pripravi za dostojno počastitev obletnice bojev za severno mejo.

Dogovorili so se, da bodo maja sklicali članski sestanek, na katerega bodo povabili predstavnike družbenopolitičnih organizacij, republiškega ter tudi občinske odbore te organizacije na Gorenjskem, da bi skupaj določili program proslav v letošnjem jubilejnem letu.

Predvidena sta dva izleta, in sicer tridnevni izlet na morje v Novigrad, drugi pa na Koroško v kraje, kjer so se prostovoljci borili. Predvidena je tudi razstava, ki bo prikazala dogodke iz tistih dni, novembra pa naj bi bila večja prireditev.

Osvojena je bila tudi zamisel, da naj bi preuredili spominsko kapelico na opuščnem starem pokopališču na Jesenicah, kjer so spominske plošče padlim prostovoljcem pri Podroščici, dalje spominske plošče padlih avstrijskih vojakov raznih narodnosti, treba pa bo vzidati tudi spominske plošče padlim borcem NOV.

SREČKO ŠORLI

Jasenovac-Stara Gradiška

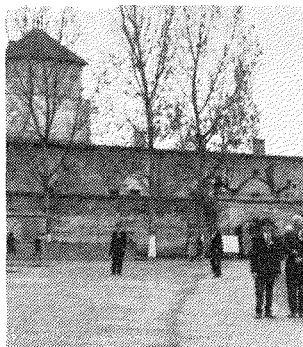
Spomin na ustaške žrtve

Skupina preživelih tabo riščnikov

Maja Buždon, komandantka ženskega taborišča v Stari Gradiški

Stara Gradiška z znano Kulo

Triindvajsetega in štiriindvajsetega aprila je bila v Jasenovcu in v Stari Gradiški slovesnost v spomin na osvoboditev teh dveh ustaških taborišč pred triinidesetimi leti ter v spomin na devetdesetisoč žrtev, ki so jih ustaši zverinsko pobili. Zbrali so se preživeli zaporniki, svojci umrlih in pobitih ter veliko mladih iz vseh republik naše domovine.

Taborišče v Gradiški so ustaši napolnili že aprila 1941 in ga izpraznili pozno v jeseni leta 1944, ko so se približale partizanske enote. Leta 1942 je v taborišču začela delovati ilegalna organizacija, leto dni pozneje pa partijske celice s 3-7 ljudmi (ekonomske zajednice). Kmalu so vzpostavili zvezo z Zagrebom in Novsko, od koder so dobivali ilegalni tisk. V vodnjaku so imeli skrit tudi radio.

Poseben odbor nekdanjih zapornikov zbira razno zgodovinsko gradivo o življenju v teh dveh taboriščih za muzej, ki ga bodo uredili v stolpu, imenovanem Kula. V še neurejenih celicah, iz katerih skoraj ni bilo rešitve, so pripravili razstavo doslej zbranega gradiva, ki pretresljivo dopolnjuje popisane zidove, okovana okna, trhle pode ter mrak in vlažnost. Dela pri zbiranju bo še veliko, zato bo vsaka pomoč dobrodošla.

Po končani komemoraciji so se udeleženci zbrali v veliki dvorani. Izvolili so odbor, ki naj bi poskrbel, da bi celotno taborišče postopoma restavrirali in konservirali.

STANE KUMAR

BLED

Proslava OF na Bledu

Ustanovitve OF slovenskega naroda so na Bledu proslavili s številnimi prireditvami in srečanji. Že v petek, 21. aprila je likovna sekcija KUD Bled pripravila v avli osnovne šole dr. Josip Plemelj svečano otvoritev umetniških slik kranjskega slikarja Milana Batiste. Ob tej priložnosti so nastopili z izbranim kulturnim programom recitatorji in mladinski pevski zbor osnovne šole pod vodstvom Alenke Špenko.

Pred praznikom, 26. aprila je bila v osnovni šoli vsakoletna svečana prireditev, na kateri so izvajali člani šolske dramske sekcije recital o NOB, spremljal pa jih je harmonikarski orkester glasbene šole Radovljica. Tokrat so zaslužnim družbenopolitičnim delavcem podelili letošnja krajevna priznanja OF s bronastim znakom. 27. aprila so se v popoldanskih urah zbrali člani ZB NOV in SZDL z območja KS Bled na prireditvenem prostoru na Viščah, kjer so jim učenci osnovne šole pripravili kulturni program, ki so ga izvajali na krajevni proslavi OF. Po prireditvi je bilo vsakoletno tovariško srečanje.

JOŠT ROLC

MEŽIŠKA DOLINA

Sprejem kurirčkove pošte

V vsej Mežiški dolini so pionirji pripravili kurirčkovi pošti lep sprejem. Trinajstega aprila so kurirji ravske občine sprejeli kurirčkovo torbico od pionirjev dravograjске občine pri spomeniku NOB na Zelovcu. Po zasneženi poti so jo ponesli v Kotlje in na domačijo Prežihovega Voranca, od tam pa na Ravne, kjer je bila velika proslava. Z Raven so kurirji šli po skritih poteh na Vržunov vrh, kjer so pri spomeniku OF predali kurirčkovo torbico kurirjem iz Prevalj. Naslednji dan je kurirčkova pošta iz Prevalj krenila do Rakitnikove domačije, kjer so fašisti leta 1944 pobili vso družino, nato pa na Strojno, od koder so jo graničarji in kurirji tik ob državni meji ponesli po graničarski stezi proti Šentanelu.

V ponedeljek, 17. aprila je kurirčkova pošta iz Šentanela krenila po nekdanji kurirski poti K-17 do šole na Lokovici, kjer so jo prevzeli lokoviški šolarji. Po krajšem kulturnem programu so jo odnesli po poti K-17 na Lom, kjer so jo pri lovski koči prevzeli kurirji iz Mežice. V Mežici se je zbralo veliko učencev, vaščanov in borcev, ki so kurirčkovi pošti pripravili lep sprejem.

Iz Mežice je kurirčkova torbica nadaljevala pot v Žerjav in Mušenik, kjer so jo prevzeli pionirji iz Črne. Ti so jo po kulturnem programu odnesli v Javorje in naprej do Slemenca, kjer so jo predali pionirjem mozirske občine.

Omeniti moramo, da so kurirčkovo torbico po Koroškem spremljali tudi borci, ki so pionirjem pripovedovali svoja doživetja iz NOB. Posebej moram omeniti Karla Aberška-Pera, ki je spremljal kurirčkovo pošto od sprejema na Zelovcu do predaje na Slemenu.

IGNAC ZDOVC

DACHAU

Proslava tudi letos

Tradicionalne proslave, ki jih prireja vsako leto mednarodni komite za Dachau (s sedežem v Bruslju) ob osvoboditvi prvega nemškega nacističnega uničevalnega taborišča Dachau, bodo tudi letos. V nedeljo, 7. maja ob 9.30 bo proslava pred nekdanjim krematorijem, pozneje pa pred veličastnim spomenikom na nekdanjem »apelplatu«. Glavni govornik bo predsednik mednarodnega komiteja za Dachau dr. Albert Guerisse.

Kot je znano, je bilo to nacistično taborišče osvobojeno 29. aprila leta 1945, torej pred triinidesetimi leti. Letos pa mineva 45 let, odkar so nacisti ustanovili prvo uničevalno taborišče v Nemčiji, KZ Dachau. Ves čas obstoja Dachaua je bilo oziroma je šlo skozi to taborišče 206.000 zapornikov, izmed katerih jih je »po uradnih nacističnih podatkih« umrlo oziroma bilo ubitih 31.951. Na tisoče zapornikov, ki so po hudih mučenjih umrli ali bili pobiti v Dachauu, pa uradna nacistična statistika sploh ni omenila.

Zanimiv je tudi podatek, da je obisk nekdanjega nacističnega taborišča Dachau, iz leta v leto večji. Tako je obiskalo lani to taborišče 544.000 ljudi (leta 1976 je bilo 502.000 obiskovalcev) in sicer: 187.500 Nemcev in 365.500 tujcev iz devetdesetih držav.

A. B.

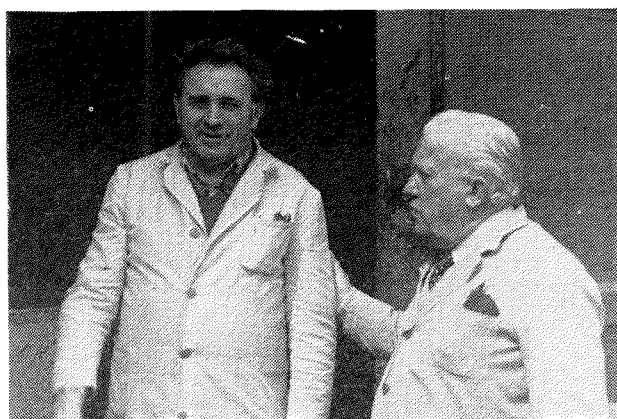
LJUBLJANSKA REGIJA

Sprejem gostov iz BiH

Slovenija je letos gostiteljica srečanja rezervnih vojaških starešin Jugoslavije. Srečanje bo 4. julija v Dobrem polju v Suhi krajini. Ob tej priložnosti bo tudi zbor vseh slovenskih divizij in korpusov NOV. To bo letošnja osrednja proslava v Sloveniji, na katero so vabljeni vsi borci in občani, predvsem pa mladina.

Da se bodo gostje iz drugih republik dobro in prijetno počutili med nami, so se minule dni sestali predsedniki pripravljalnih odborov iz vseh občin ljubljanske regije. Srečanja se je udeležil tudi sekretar republiškega odbora ZRVS Bosne in Hercegovine Milan Simičič. Gostje v ljubljanski regiji bodo rezervni vojaški starešine iz republike Bosne in Hercegovine. Na sestanku so dokončno uskladili vse programe. Sprejem gostov bo že 2. julija ob 14. uri v Grosupljem. Tam bodo goste počakale skupine RVS iz posameznih občin in jih po sprejemu odpeljejo s seboj. Tako bo občina Ljubljana Center sprejela goste iz Sarajeva, Bežigrad iz Hercegovine, Litija in Moste iz Tuzle, Šiška iz Doboja, Vič, Vrhnika in Logatec iz Gorazd in Bihača, Domžale in Kamnik iz Zenice ter Grosuplje, Ribnica in Kočevje iz Banja Luke.

S. J.

Vojo Kovačević in Bogomil Lilijski sta nam pripovedovala o Tomosovih borcih

KOPER

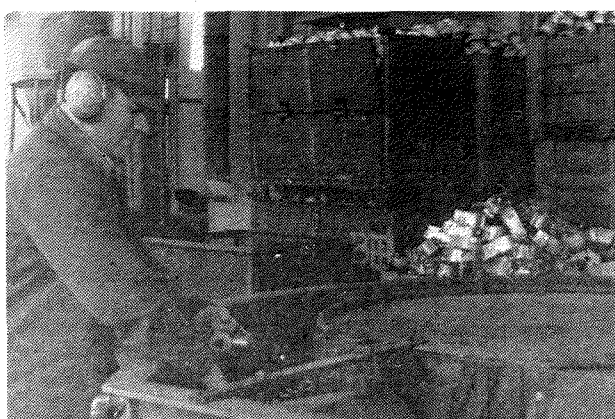
Borci Tomosa so vzgled mladini

Pred dnevi smo obiskali aktiv ZBNOV v tovarni motornih strojev Tomos v Kopru. Tovariši so nam pripovedovali o delu, življenju v tovarni, načrtih za proizvodnjo. Ne gre pozabiti, da so člani borčevskega aktiva v Tomosu še vedno neposredno povezani s proizvodnjo, četudi se jim bližajo leta upokojitve. Čutijo vso odgovornost do kolektiva, njegovega napredka in razvijanja samoupravnih odnosov.

Bogomil Lilijski nam je nanizal nekaj osnovnih podatkov o aktivu ZB Tomosa. Med drugim je povedal:

»Aktiv ZB v Tomosu je še pred nedavnim štel približno 100 članov. Aktivnost borcev v tem kolektivu se kaže v najrazličnejših oblikah, pri čemer pa največjo skrb nameenjajo prenašanju tradicij revolucije na mlajše rodove in delovnim temam, ki jih poraja vsakdanja proizvodnja.

Borci organizirajo vsako leto skupaj z mladino in tomoškimi planinci pohod po poteh Gradnikove brigade. Vedno se jim pridruži tudi tovarniški pevski zbor, saj brez pesmi, prav kot nekoč, pač ne gre. Lani so imeli ob taki priložnosti v Komnu tudi srečanje s tamkajšnjimi člani borčevske organizacije (komenskim gasilcem so podarili Tomosovo motorno gasilsko črpalko).

Delo je hrupno – slušalke so nujne.

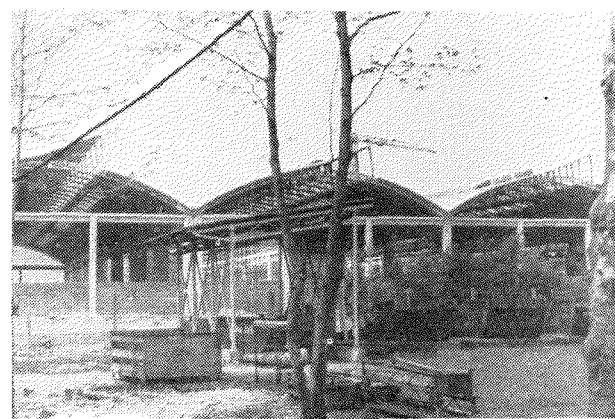
Tudi ob dnevu borca je na predvečer tega praznika v Semedeli (kjer živi večje število Tomosovih delavcev in borcev) vsako leto proslava, kjer z organizacijo sodeluje aktiv Tomosovih borcev.

Na področju splošnega ljudskega odpora so borci aktiva ZB NOV Tomosa še posebno aktivni. »Razveseljivo pa je,« je dejal tovariš Lilijski, »da so borci aktivni ne glede na leta.«

Pred nedavnim je postal novi predsednik Tomosovega aktiva ZB Franc Godina, prejšnji predsednik, tovariš Vojo Kovačević, ki je v aktivu še vedno zelo aktiven, pa nam je povedal še nekatere zanimivosti iz njihovega dela. Tako je naglasil, da so bili borci še pred časom izredno aktivni pri reševanju socialne in zdravstvene problematike svojih članov, da pa so ta vprašanja v zadnjem času že v veliki meri zadovoljivo rešena.

Kot prispevek k negovanju tradicij NOB načrtujejo v sodelovanju z mladinci tudi letos dve večji akciji. Prva je izlet na Kozaro, v Jasenovac, Kumrovec in Bazo 20 – mladinci, planinci in borci pa bodo odšli v Brkine. Obiskati želijo mladince na delovni akciji, jim prirediti program in jih obdariti. Ob vsakoletnem praznovanju 29. novembra pripravijo v Tomosu tudi srečanje borcev in upokoencev.

Toliko smo izvedeli o že pripravljenih akcijah. Tovariš Lilijski pa je med pogovorom načel še neko vprašanje, ki ni ožje vezano na delo in snovanje borčevskega aktiva v Tomosu, je pa take narave, da se bo ob njem gotovo zamislil marsikateri borec, pa tudi mladim bi bilo v razmislek. O čem je tekla beseda? Tovariš Lilijski, ki živi in dela na obali, ni le član kolektiva, ampak je tudi občan pravi, da se v turističnem lovu za dinar na obali dogajajo še prenekatere nepravilnosti, ki bi jih morali v prvi vrsti opaziti prav borci. Ponudbe tujim turistom so res pestre

Nove hale že rastejo ob ograji tovarne

in domiselne; vse mogoče si izmišljajo naši turistični delavci; nečesa pa se ne morejo ali nočejo spomniti! Da bi turiste, tujce, popeljali na kratke izlete v partizanske kraje, da bi jim pripovedovali o naši slavni preteklosti in o krvavi vojni, s katero smo si pridobili današnjo svobodo, zaradi katere navsezadnje tudi oni dandanes tako radi prihajajo k nam. Francozi, Nizozemci in še nekateri evropski narodi imajo do teh zgodovinskih dogodkov in krajev spoštljiv in pieteten odnos in ga zahtevajo tudi od tujcev, ki njihove dežele obiskujejo. Tovariš Lilijski je menil, da bi bilo za to na obali se zlasti skrbeti, saj je meja blizu in bi bilo na preteklost treba nenehno opozarjati vse tiste, ki preradi pozabljajo zgodovinske resnice.

Tovariš Vojo Kovačević nam je v nadaljevanju pogovora še povedal, da je med Tomosovimi borci skoraj vsak tako ali drugače vključen v delegatski sistem.

Borci v Tomosu imajo zvečinoma status borca iz leta 1944. Ker jim po borčevskih (republiških in občinskih) predpisih ne pripada borčevski dodatek, je kolektiv Tomosa sprejel samoupravni sporazum s katerim imajo do »Tmosovega borčevskega dodatka« pravico tudi borci iz leta 1944 – seveda v skladu z osebnimi dohodki. S tem sporazumom so rešili še zadnja pereča vprašanja osebnih dohodkov borcev (s čimer pa seveda rešujejo vprašanja tistih z najnižjimi osebnimi dohodki). Za zdravstveno varstvo borcev ni bilo veliko storjenega. Sicer ima Tomos svojo zdravstveno ambulanto, vendar so borci tam deležni enake skrbi kot vsi ostali.

Naj omenimo še, da ima Tomos tovarniško glasilo, v katerem borci redno objavljajo svoje vojne spomine ter tudi na ta način približujejo mladim čas narodnoosvobodilne borbe. Mnogi se šele preko teh pisanih vrstic prepoznajo; saj kolektiv je velik – šteje 2700 delavcev.

B. Ž. J

CELJE

Podeljena odlikovanja

Ob dnevu OF so 25. aprila v Celju nekaterim prizadevnim družbenopolitičnim delavcem podelili odlikovanja predsednika Tita. Ta visoka priznanja so prejeli: Srečko Praterner, Rudi Peperko, Janez Paul, Stane Mavrič, Anka Aškerc, Irena Mrvič, Erika Simončič in Franc Friškovec. Dvanajst posameznikov ter medobčinska zveza slepih in slabovidnih pa je za svojo delo prejelo srebrna odličja OF.

V. D.

BAZOVICA

Prvi maj v partizanski Bazovici

Tržaški partizanski pevski zbor je v času prvomajskih dni pripravil v Bazovici tridnevno slovesnost, ki se je je kljub slabemu vremenu udeležilo več tisoč ljudi. V imenu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je zbrane pozdravil podpredsednik Stane Repar, mati narodnega heroja Pinka Tomažiča pa je temu aktivnemu kolektivu izročila nov prapor.

TEKST IN FOTO
EDI ŠELHAUS

Črna na Koroškem

Letna konferenca vojaških invalidov

Sredi aprila je bila v hotelu Planinka v Črni letna konferenca vojaških invalidov iz Črne in okolice, na kateri so zelo ugodno ocenili dosedanje delo. Ta organizacija je namreč za svoje člane organizirala klimatsko in zdraviliško zdravljenje ter letovanje, pripravila skupaj z invalidi iz Mežice izlet v Kočevje, ob 8. marcu in za novo leto pa so obiskali starejše in bolne člane. Invalidi so sodelovali tudi pri vseh proslavah, saj so tesno povezani z ZB v Črni.

IGNAC ZDOVC

BOJANCI

Spomenik padlim

Bojanci – V nedeljo dopoldne so v Bojancih, kjer se je med narodnoosvobodilnoborbonahajala bolnišnica 4. karlovškega partizanskega območja, odkrili spomenik 17 padlim partizanom iz te črnogorske vasi, oziroma ranjencem partizanske bolnišnice. Bolnišnica se je najprej nahajala v šoli, potem pa se je preselila proti Kolpi v gozd Bukovje. V tej prijazni belokranjski vasi, ki izumira, saj je včasih štela 62 hišnih števil, danes pa jih ima še samo 32, je zbranim z obeh bregov reke Kolpe spregovoril znani belokranjski borec in spomeničar Janez Vitkovič iz Črnomlja, ki je v svojem govoru poudaril tradicionalno bratstvo, ki so ga kovali ob tej mejni reki v najtežji preizkušnji naših narodov. Govoril je tudi o tem kako so borci Tomšičeve brigade leta 1943 branili, vas ter tako pomagali krajanom pred vpadi okupatorjev.

V bolnišnici so se zadrževali slovenski in hrvaški partizani, v najtežjih trenutkih pa so jim z veliko mero požrtvovalnosti pomagali prebivalci Bojancev, ki so veliko prispevali, da je bratsko sodelovanje ob Kolpi postalo trajno.

MOZIRJE

Pomen planinskega društva

Konec aprila je bila v Mozirju slovesnost ob 85-letnici savinjske podružnice slovenskega planinskega društva ter 85-letnice ustanovitve planinskega društva Mozirje. Iz orisa zgodovine delovanja planincev na tem področju, ki je bil podan na proslavi, lahko razberemo pomen, ki ga je imelo slovensko planinstvo v boju proti nemškemu nasilju, ki si je konec preteklega stoletja vedno bolj lastilo pravico nad Savinjskimi Alpami. Planinci so pod vodstvom Frana Kocbeka in ob pomoči prof. Johanna Fischaua ter drugih ohranili Savinjskim Alpam slovenski značaj.

Med drugo svetovno vojno je okupator uničil večino planinskih postojank in razbil planinsko organizacijo, vendar je planinstvo po osvoboditvi zopet oživel. Zrasle so nove postojanke in označene so bile nove poti. Planinci pa danes posvečajo vse več pozornosti razvijanju tradicij NOB, pripravam na splošni ljudski odpor in skrbijo za oddih in rekreacijo delovnega človeka. Na proslavi v Mozirju so najzaslužnejšim planincem podarili priznanja in častne znake.

FRANC JEŽOVNIK

Franc Telič

V Žerovnici na Notranjskem je nenadoma umrl Franc Telič, ki se je rodil leta 1900. V času NOB je vsa njegova družina, žena, bratje in sestre delala za partizane. On sam pa je bil od leta 1941 vaški terenec. Njegova hiša je bila zatočišče borcem in aktivistom.

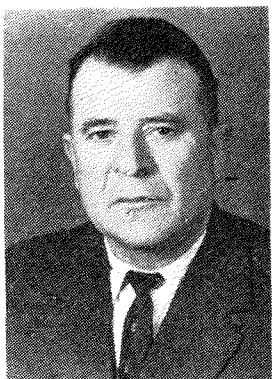
Jernej Klančar

V Šmartnem pri Litiji smo pokopali marca borca Jerneja Klančarja, ki se je rodil pred 65 leti v vasi Kneji pri Velikih Laščah. Boril se je v Levstikovi brigadi. Bil je tudi v Dachau in Alachu. Najmu bo lahka zemlja, v kateri bo počival.

Jože Gradišar

Leta 1977 smo pokopali borca Jožeta Gradišarja iz Lipsenja. Rodil se je leta 1910. Že v letu 1942 se je skupaj s svojimi brati vključil v OF. Kasneje je bil kot borec na Komandi mesta Ribnica. Za posledicami vojne je dolgo bolehal, kar je bil tudi vzrok njegove smrti.

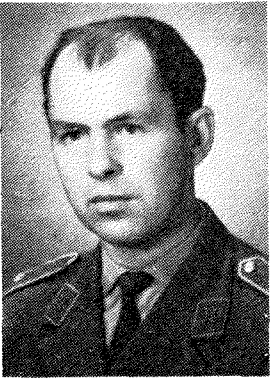
Stanko Vatovec

Na pokopališču v Brezovici smo se marca poslovili od Stanka Vatovca, ki se je rodil 1906 v Rožicah pri Materiji. V NOB se je vključil leta 1942. Po kapitulaciji Italije je bil tajnik vaškega odbora OF, naslednje leto pa se je priključil borcem Istrskega odreda. V začetku leta 1945 je bil ranjen in po zdravljenju kot VVI odpuščen iz NOB. Do konca vojne je delal na terenu.

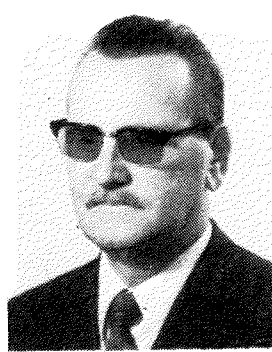
Alojz Petrič

Rodil se je leta 1896 v vasi Lipsenj na Notranjskem. Domačija Petričevih, katera stoji pod Križno goro, je bila veliko zatočišče partizanskega življa. Pokojni Alojz in njegova žena sta bila vsekozi zavedna pristaša NOB. Nešteto lačnih partizanov, ki so prihajali mimo njegovega mlina, se je nahanilo in odšlo naprej.

Stanislav Vadnjal

Z globoko bolečino v srcu smo se aprila poslovili od Stanislava Vadnjala, majorja JLA v pokolu. Rodil se je leta 1922 v Postojni. Že kot mlad fant je bil član organizacije TIGR in se boril za osvoboditev Slovenskega primorja. Leta 1940 je bil aretiran in zaprt v zaporu Coranco v Trstu, pozneje pa odpeljan v taborišče Vila la Selva Bagno Ripoli pri Firencah. Po kapitulaciji Italije je pobegnil in se priključil NOB v južno-primorski odred IX. korpusa kot vezist do konca vojne. Kot oficir je služboval v raznih krajih naše domovine.

Cvetko Poljak

V začetku aprila smo se številni borci, znanci, sorodniki in prijatelji poslovili od soborca in vojnega invalida Cvetka Poljaka, starega komaj 57 let. Rojen je bil leta 1921 v Šempasu. Vojna pot ga je vodila v Šerčerjevo in Brkinsko brigado ter v Istrski odred. Ob napadu na domobransko postojanko v Grahovem pri Cerknici je bil hudo ranjen. Aprila leta 1945 so oddelki Istrskega odreda in 5. bataljona VDV pod njegovim poveljstvom osvobodili Koper.

Josip Cvetko

V Zagrebu je umrl Josip Cvetko iz Dobove, rezervni kapetan in gradbenik. Iz zagorskega partizanskega odreda je spomladi leta 1944 prišel v podoficirsko šolo VII. korpusa. V šoli je bil vse do osvoboditve. Po vojni se je demobiliziral ter kot gradbeni strokovnjak delal v važnih objektih naše povojne graditve. Pokopali so ga na partizanskem pokopališču zagrebškega Mirogoja.

Neža Urbič

Spomladi leta 1977 je prenehalo biti srce partizanske mame Neže Urbič iz Lipsenja, stare 95 let. Bila je vdova z več otroci, ki pa so se kmalu priključili OF. Njena dva sinova sta odšla med partizane, kjer je eden padel. Sama in njene hčere pa so pomagali partizanom. Ohranili jo bomo v lepem spominu.

Čas se odmika, ljudje pozabljajo

Svojo zgodbo o vojnem času je pripovedovala tiho, v zadregi je v rokah ovijala predpasnik.

Njen oče je bil železničar in je bil zaradi sodelovanja v železničarski stavki leta 1920 premeščen iz Ljubljane v Mirno peč. Dve odrasli hčeri sta ostali sami v Ljubljani in se osamosvojili.

Černičeva mati je Gorenjka, oče Ljubljančan. Anina mati je bila doma iz Begunj. Ana Černičeva se je v Ljubljani poročila nekaj let pred vojno. Z možem in sinom so živeli v kletnem stanovanju »srednje trgovske šole« – danes srednje ekonomske, na Gregorčičevi ulici. Černič je bil na šoli za »služitelja«.

Takoj, ko se je vojna začela, se je Ana s sinkom odpravila na materin dom v Begunje na Gorenjskem, ker so menili, da sta tam bolj na varnem. Mož, ki je ostal v Ljubljani, je prijateljem povedal, da ima ženo v Begunjah in, ker so bili begunjski zapori že takrat polni zapornikov (tudi iz Ljubljane) ni bilo nič nenavadnega, da so sorodniki teh zapornikov poiskali vsako najmanjšo vez, ki bi jih približala Begunjam. Tako so Černiča prosili za zvezo – naj preko žene posreduje v begunjske zapore pošiljke paketov in skritih sporočil. Ana Černičeva sicer do zapornikov sama ni mogla priti, poskrbela pa je, da so poslano res dobili.

Življenje v Begunjah je postajalo vsak dan težje. Ana in njen brat sta iskala kakršnokoli zaposlitev a je nista mogla dobiti. Prav tisti čas je bil Anin mož v Ljubljani operiran na želodcu in odločila se je, da se s sinkom vrne v Ljubljano. Le s težavo je dobila prepustnico za prehod preko meje.

V Ljubljani je Černičeva družina navezala stike s Tomažem Ulčarjem, ki je bil šofer nekega visokega nemškega funkcionarja, sicer pa naš človek in je z lahkoto in brez pregledovanja policije prehajal mejo. Z njegovo pomočjo so spet romali paketi in sporočila v begunjske in druge zapore onstran okupirane Ljubljane.

Solska plača »služitelja« je bila majhna, Černiči so težko živeli. Zato so začeli oddajati majhno sobo študentom, oziroma dijakom s šole. Med temi je bil tudi Franc Kump, katerega brat je bil tisti

čas že v partizanih (in je bil zato okupatorju tudi sam sumljiv). Kump je imel še vrsto prijateljev, sošolcev, ki so bili ilegalci in oče Černič jih je vse skupaj prenekaterikrat ob racijah skrival v dvojnem podu fizikalnega laboratorija.

Družina je bila večkrat lačna kot sita in vendar so vedno našli toliko hrane, da so po potrebi nasitili tudi Kumpa in njegove sošolce. V kletnem »služiteljskem« stanovanju je bila tudi skrivna »špajza«, kjer so se nabirale zaloge cigaret, ciklostilnega papirja, pisalni stroji, čevlji... celo avtomobilske gume so se znašle tam.

Znanci, organizirani v Tobačni tovarni, so prinašali k Černičevim tobak. Ob večerih so skupaj zavaljajali cigarete in jih potem preko zvez pošiljali v partizane. Oče o tem, kako gredo te zaloge od hiše, ni pripovedoval.

Ana Černičeva se spominja tudi profesorjev s šole: Kranjca, Janeža, Lapajnetove...

Ana Černičeva še danes živi v kletnem stanovanju srednje ekonomske šole v Ljubljani. Mož ji je umrl že leta 1956. Šele pred tremi leti je vložila prošnjo za priznanje posebne dobe. Sedaj čaka na rešitev le te...

Morda je to le vojna zgodba, ki lahko po tolikem času izgubi neizpodbitno verodostojnost; navsezadnje je bil tole le klepet. Čas pač lahko spomin osiromaši ali pa mu doda, srčnost in zavest pa ostajata mlada.

Bojana Ž. Jesih

Iščem tovariša Zvoneta

Rad bi zvedel naslov tovariša Zvoneta, ki je med narodnoosvobodilnim bojem stanoval v Kranju, imenovanem Jelenov klanec – do odhoda k partizanom maja leta 1943. Delala sva skupaj za OF do 10. aprila leta 1943. Po osvoboditvi sva se srečala v Ljubljani. Dejal mi je, da je demobiliziran oficir JLA, bil pa je tedaj v civilni obleki.

Javi naj se, prosim, (ali naj njegovi znanci sporočijo!), njegov naslov na: Ivan Jerman, Šalka vas 7, 61330 Kočevje.

Osnovne značilnosti organizacij ZRVS v Sloveniji so izredna aktivnost, dinamičnost in raznovrstnost ter pestra družbena dejavnost na vseh področjih dela. Tako so namreč ocenili delo v minulem štiriletnem mandatnem obdobju na številnih občinskih odborih ZRVS v Sloveniji. Ob tem pa seveda niso pozabili opozoriti tudi na nekatere napake in težave, s katerimi so se srečavali pri svojem delu.

TRBOVLJE

Rezervni vojaški starešine iz Trbovelj so po splošnih ocenah uspešno zaključili načrtovano delo v zadnjih štirih letih. Posebnost njihovega uspešnega dela je v tem, da so uspeli kar najbolje utrditi timsko delo, da se načrtno lotijo sleherne skupne akcije, da sprotno analizirajo izvršene naloge in pridobljene izkušnje s pridom uporabijo pri svojem nadaljnjem delu. Za vsa ta dela imajo seveda na voljo dokajšnje število strokovno usposobljenih kadrov, ki z veliko mero odgovornosti skrbijo za kar najbolj kakovostno izobraževanje svojih članov.

V zadnjih štirih letih je ZRVS iz Trbovelj uspelo navezati tesne stike z vsemi družbenimi dejavniki, kot tudi z organizacijami ZZB NOV, ZSMS, s taborniki, planinci, strelci, štabi TO in CZ, krajevnimi skupnostmi, šolami itd. v občini in tudi zunaj občinskih meja.

Posebno pozornost pa so člani ZRVS iz Trbovelj posvetili varnosti in družbeni samozaščiti, utrjevanju delegatskega sistema in političnemu izobraževanju. Tudi v organizacijskem pogledu si bodo v Trbovljah prizadevali, seveda z ozirom na možnosti in pogoje, da bo akcija za ustanavljanje novih krajevnih ter osnovnih organizacij in aktivov ZRVS na terenu, kot tudi v organizacijah združenega dela, aktivno potekala.

Doseženi delovni uspehi pa člani ZRVS iz Trbovelj obvezujejo, da si bodo tudi v prihodnje po svojih močeh kar najbolj prizadevali, da bodo v prihodnjem štiriletnem obdobju, za katerega so že sprejeli obširen program dela in nalog, kar v največji meri uresničili.

NOVA GORICA

Na konferenci ZRVS novogoriške občine so se temeljito pogovorili o svojem preteklem delu in načrtih v prihodnje. Dosedanje delo članov občinske zveze rezervnih vojaških starešin so dobro ocenili. Sprejeli pa so tudi nova pravila občinske organizacije ZRVS, izvolili nove organe in sprejeli naloge za prihodnje štiriletno obdobje.

Člani ZRVS iz Nove Gorice so v velikem števi-

Rezervni vojaški starešine – v korak z družbenimi dogajanjem

lu zastopani v vodstvih družbenopolitičnih in družbenih organizacij, v delegacijah samoupravnih interesnih skupnosti, TOZD itd. Tako na primer dela v samoupravnih telesih 420 rezervnih vojaških starešin, v družbenopolitičnih organizacijah 756, v družbenih organizacijah pa 145 članov ZRVS.

Aktivnost članov ZRVS se še posebej kaže pri podružbljanju obrambe in uresničevanju zasnove splošne ljudske obrambe, posebej pa pri krepitvi družbene samozaščite in civilne zaščite.

Občinska organizacija ZRVS daje še poseben poudarek sodelovanju z mladinskimi organizacijami, s katerimi že vrsto let organizirajo obrambne dni na vseh šolah v občini. Ob takih prilikah seveda najprej seznanijo

učence o njihovi vlogi v primeru vojne, skupaj z njimi opravijo nekatere naloge iz orientacije na zemljišču in iz topografije, zatem si ogledajo pehotno orožje ter tekmujejo v poznavanju orožja in ravnanju z njim itd. Tako so delali tudi na mladinski delovni akciji »Kožbana 76 in 77«.

Organizacija ZRVS iz Nove Gorice ima 20 krajevnih in 5 osnovnih organizacij ter 16 aktivov ZRVS v krajevnih skupnostih in prav toliko v osnovnih šolah, štiri pa v OZD.

Novoustanovljeni aktivni ZK v ZRVS so dali skupaj z idejno-politično akcijo pobudo vodstvom organizacij za aktivnejše delo in doslednejše izpolnjevanje nalog, kar je v veliki meri vplivalo na izboljšanje politične sestave članstva ZRVS.

Največjo pozornost so delegati posvetili vprašanju, ki zadevajo delo v prihodnje. Za prihodnje štiriletno obdobje so si začrtali med številnimi nalogami tudi naslednje:

»ZRVS iz Nove Gorice bo še naprej delovala kot integralni in aktivni del organiziranih socialističnih sil naše družbe pri izvajanju politike ZKJ, zlasti na področju krepitve idejopolitičnih osnov ljudske obrambe ter podružbljanja in uresničevanja zasnove ljudske obrambe, varnosti in družbene samozaščite.

Ena izmed najpomembnejših nalog pa bo še nadaljnje vključevanje vsega članstva v neposredne obrambne priprave. Čeprav so tudi že do sedaj veliko mero pozornosti posvetili mladim, bodo s tem delom nadaljevali tudi v prihodnje, ne samo

zato, ker bodo mladi v primeru napada nosilci odpora, temveč tudi z namenom, da bi se najboljši mladinci, bolj kot doslej usmerjali v vojaške šole in šole za rezervne oficirje.«

Kot že rečeno, so na konferenci izvolili novo predsedstvo. Za predsednika občinske organizacije ZRVS so ponovno izvolili Marina Bastijančiča, za podpredsednika dosedanjega sekretarja Stanka Lisjaka, za sekretarja pa Stanka Pahorja.

JESENICE

V poročilu o delu ZRVS v preteklem mandatnem obdobju je predsednik občinskega odbora ZRVS na Jesenicah Lojze Rakoše najprej opisal aktualne dogodke v svetu ter vlogo Jugoslavije na mednarodnem pri-

zorišču, zatem pa govoril o številnih akcijah in delu, ki so ga člani ZRVS uspešno opravili v minulih štirih letih.

V razpravi so delegati dobro ocenili dosedanje aktivnosti in seveda opozorili na nekatere pomanjkljivosti, ki so ponekod še prisotne pri delu.

V razpravi je sodelovala tudi sekretarka občinskega komiteja ZK Marija Zupančič-Vičar, ki je delo ZRVS dobro ocenila in se hkrati zavzela za poživitev dela v aktivu ZK rezervnih vojaških starešin. Predstavniki občinskega komiteja ZSMS Ivo Ščavničar pa se je zahvalil za plodno sodelovanje z rezervnimi starešinami in izrazil željo po še bolj plodnem sodelovanju v skupnih akcijah pri ustanavljanju obrambnih krožkov v šolah in oživljanju tradicij NOB.

Za novega predsednika ZRVS na Jesenicah so izvolili Branka Iskra.

MARIBOR

Da je občinski odbor ZRVS Maribor med najboljšimi tovrstnimi organizacijami v Jugoslaviji, bi lahko na kratko strnili ugotovitve Nika Perovića, člana zveznega odbora ZRVS Jugoslavije na volilni konferenci ZRVS občine Maribor.

ZRVS v mariborski občini je uspela kot družbenopolitična organizacija privabiti k delu veliko število svojih članov in krajevnih organizacij ZRVS pri uresničevanju obveznosti in nalog, ki izhajajo iz ustavnih določil ter ostalih dokumentov.

Težišče dela je bilo usmerjeno k organizacijski utrditvi, osamosvojitvi osnovnih organizacij, ustanovitvi aktivov ZRVS v organizacijah združenega dela, šolah itd.

Kljub tako ugodni oceni pa so delegati opozorili na določene slabosti, ki se kažejo v tem, da nekateri sklepi v posameznih organizacijah niso bili uresničeni, da je bila skromna udeležba na sejah itd.

V nekaterih osnovnih organizacijah ZRVS so se na primer srečevali s pojavi improviziranja pri orientacijsko-taktičnih vajah in izpitih in da niso ob zaključkih pripravili analiz in prikazali pomanjkljivosti.

Pri kadrovanju mladih v vojaške šole je bil sicer dosežen določen napredek, vendar se zavedajo, da s tem še niso izkoristili vseh možnosti.

Ob tej priliki so tudi podelili najzaslužnejšim organizacijam in posameznikom srebrne in bronzaste plakete in priznanja za uspešno delo. Za novega predsednika so izvolili znanega družbenopolitičnega delavca v občini Maribor Toma Kipa.

Prispevke za to stran so napisali:
Rudi Matko
Mile Gojković
Jože Urh in
Drago Miklaveč

Štafeta mladosti je 3. maja popoldne prispela do spominskega obeležja 29. ustreljenim talcem v Mostah pri Žirovnici

Foto: B. B.

TOVARNA IZOLACIJSKEGA MATERIALA

izolirka

LJUBLJANA

Fenoterm – mineralna volna

Fenoterm (mineralna volna) spada med visokovredne izolacijske materiale. Zaradi anorganskega porekla, zelo dobrih fizikalnih in kemičnih lastnosti je še vedno eden najboljših in najbolj ekonomičnih materialov za toplotne in akustične izolacije hkrati.

Tehnični podatki: Fenoterm

Koeficient toplotne prevodnosti:

$\lambda = 0,040-0,075 \text{ kcal/m h}^\circ\text{C}$

Volumenska teža v neobremenjenem stanju: $\gamma = 47 \text{ kp/m}^3$

Volumenska teža v obremenjenem stanju (100 kp/m^2):

$\gamma = 76 \text{ kg/m}^3$

Debelina vlakna: $6,2\mu$

Temperatura vzdržljivosti: 720°C

Faktor absorpcije zvoka: $a_s = 0,8-1,0$

(pri debelini 50 mm in frekvencah preko 200 Hz)

Uporaba Fenoterma:

Za toplotne in zvočne izolacije: cevovodov (za centralne kurjave, toplotne plovode) industrijskih naprav in strojev (parnih kotlov, rezervoarjev cistern)

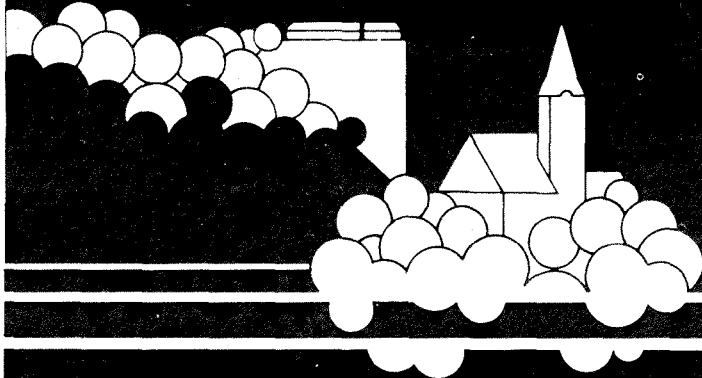
Za toplotne in zvočne izolacije: zidov, sten, podov in stropov ter ravnih in poševnih streh

Za izolacijo hladilnic, gospodinjskih aparatov, avtohladilnikov, vagonov hladilnikov, ladij ter številnih naprav in napeljav

Za vsa navodila se obračajte na tovarno izolacijskega materiala

»Izolirka«, Ljubljana –
telefon: n. c. 43-096, 42-291, 42-402

VAS DOM '78

Festivalna dvorana BLED

od 12. do 23. maja 1978

Trgovsko podjetje
»MURKA« Lesce

RAZSTAVA IN PRODAJA

- POHIŠTVO
- GOSPODINJSKI STROJI
- PREPROGE, ZAVESE

Razstava odprta vsak dan
od 10. do 19. ure, tudi ob nedeljah

volna

Ljubljana, Mačkova 2

SPECIALIZIRANE MODNE PRODAJALNE

BLED, Čopova 10
JELKA, Miklošičeva 34
KOROTAN, Celovška 97
LANIT, Celovška 429
MAJA, Miklošičeva 10
MANON, Prešernov trg 3
MERINKA, Gradišče 10
MODA, Cankarjeva 7

MODA, Nazorjeva 3
NOGAVIČAR, Nazorjeva 3
OKRAS, Čopova 42
PIONIR, Titova 17
SUKNO, Stritarjeva 4
TALIJA, Čopova 14
VOLNA, Nazorjeva 1

NUDIJO BOGATO IZBIRO MODNIH TKANIN, ŽENSKIH, MOŠKIH IN OTROŠKIH OBLAČIL, PERILA, PLETENIN, ZAVES, VOLNE ZA ROČNO PLETENJE ITD.

PODJETJE ZA PTT PROMET Ljubljana

priporoča koristnikom PTT storitev, da se poslužujejo tudi posebnih PTT storitev, ki so navedene v telefonskem imeniku SR Slovenije za leto 1978.

SKUPŠČINA MESTA LJUBLJANA

Čestita vsem delovnim ljudem nekdanjim borcem, aktivistom in simpatizerjem za 15. maj – DAN ZMAGE in 9. maj praznik Ljubljane – mesta heroja.

Prebivalci Ljubljane so ponosni na herojsko zgodovino svojega revolucionarnega mesta, ki pa jim ta čas ne pomeni samo spoštljiv spomin na žrtve in ne le prijeten občutek občana nepremaganega mesta – pač pa trajen navdih in zgleden primer, kako je treba delati in se boriti za nove zmage na gospodarskem, kulturnem, znanstvenem ter vseh drugih področjih dela, saj je vse to Ljubljana bila tudi takrat, ko je vztrajala v težavnem in neenakem boju zoper sovražnike ljudstva, v boju za svobodo, za socializem, za lepši jutrišnji dan.

NAGRADNA KRIŽANKA št. 163

INLES

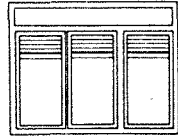
Razpis nagradne križanke

Tokrat objavljamo nagradno križanko industrije stavbnega pohištva »INLES« iz Ribnice na Dolenjskem. Kdor gradi, obnavlja dom »INLES« s svojimi kvalitetnimi izdelki ne bo razočaral kupca.

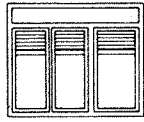
Do 25. maja – dneva mladosti želimo, da so Vaše rešitve na upravi TV-15. Vsaka rešitev naj bo v svoji ovojnici. Ne pozabite pa na označbo »križanka 163.«

Poslovalnica Založbe BOREC v Ljubljani, na Titovi cesti 17, ima pripravljene dve nagradi – keramični vazi – za okras Vašega doma.

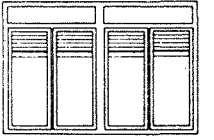
Uredništvo in uprava

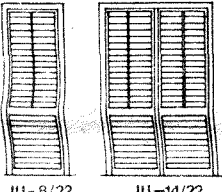
R -18/14
180/140+30

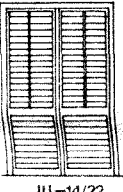
R- 15 / 12
150/120+30

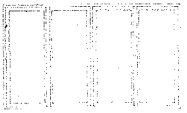
R - 24/14
240/140+30

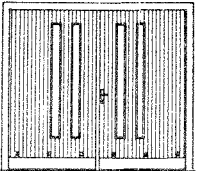
JU-8/22
80/220

JU-14/22
140/220

K-18/14
80/140

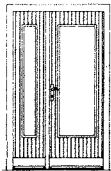
Page 4

NAGRADNI KUPON 163.

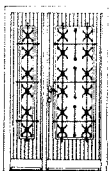
Ime in priimek _____

Točen naslov stanovanja

Pošta _____

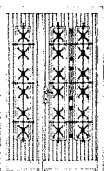
V-22

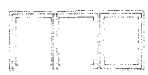
V-22/M1

V-23

V-23/M1

DES

Borcem 3. bataljona 3. brigade VDV

Odbor 3. bataljona 3. brigade VDV vabi na srečanje borcev tega bataljona, ki bo v nedeljo – 14. maja 1978 – v Šembricu pri Velenju.

Vabimo tudi delegacije štaba 3. brigade in vseh drugih bataljonov, da se srečanja udeležijo s prapori!

Zbor: ob 8.30. uri – borcev in gostov – pred Rdečo halo pri avtobusni postaji v Velenju, od koder bo do 10. ure organiziran prevoz borcev in gostov z avtobusi v Šembricu. Tisti, ki boste prišli v Velenje z osebnimi avtomobili, jih parkirajte na parkirišču pred Rdečo halo.

Ob 10. uri bo slovesnost s kulturnim programom ob spomeniku petim padlim borcem 3. bataljona VDV pri Rahnetu, na srečanju pa bomo z veseljem pozdravili tudi vse tiste prebivalce Šembrice in drugih okoliških krajev, ki so z nami sodelovali v najtežjem obdobju.

Borcem, katerih naslove smo poznali, smo poslali vabila. To pa naj ne moti tiste, ki vabil niso dobili – pridejo naj! Zaželeno je, da pridete s pripetimi odlikovanji ali pa vsaj z oznakami. Srečanje bi izkoristili tudi za zbiranje zgodovinskega gradiva, pa po možnosti napišite spomin na kak dogodek. Prinesite s seboj vse, kar bi rabilo temu namenu.

Na svidenje v Velenju!

Vabimo na izlet

ZB NOV »Boris Zihel« (Ljubljana, Vojkova 1), prireja dvodnevni izlet 3. in 4. junija 1978 – in sicer:

prvi dan – LJUBLJANA – TRST – OBISK RIŽARNE – DOBERDOB – STARA GORICA – NOVA GORICA (večerja in prenočišče v Argonavtih)

drugi dan – GONARS – POVRATEK V GORICO (po kosilu odhod v Gorico)

Cena 510 dinarjev, druge informacije pa dobite v pisarni krajevnih skupnosti Ljubljana, Vojkova 1, soba št. 6, pritličje – v ponedeljek 15. maja in 22. maja 1978 od 17. od 19. ure.

Brigadirjem – veteranom

Občinski konferenci ZSMS Domžale in Kamnik nameravata letos v mesecu juliju organizirati srečanje mladine delovne brigade »Jože Pirš-Luka« in drugih veteranov v mladinskih delovnih brigadah ter okrajnih funkcionarjev SKOJ in mladih iz let 1946–1950.

Imenovane prosimo, da v prijavi navedejo točen naslov in druge podatke o svoji udeležbi na mladinskih delovnih brigadah. Prosimo tudi, da nam pošljete gradivo iz MDA, kot so brigadne izkaznice, fotografije iz mladinskih delovnih brigad, diplome itd. v originalu ali fotokopirano, kar potrebujemo za razstavo.

Prijave pošljite na naslov: Občinska konferenca ZSMS Kamnik, Titov trg 1, Kamnik.

Iniciativni odbor

Pripadnikom 2. grupe odredov

Ker zaradi pogostnih menjav kraja bivanja, stanovanj ali sprememb nazivov ulic nimamo točnega pregleda članov, prosimo vse pripadnike 2. grupe odredov, ki ne prejamejo naših vabil, da nam pošljejo nove (točne!) naslove.

Predsedstvo borcev
2. grupe odredov
61000 Ljubljana,
Ob Ljubljani 42

Borcem 10. SNOUB »Ljubljanske«

Stalni odbor 10. SNOUB »Ljubljanske« obvešča vse borce brigade, da je zbor brigade za množični pohod 13. maja – ob 10. uri v Križankah.

Kje si, Andreja?

Minilo je štiriintrideset let, ko si mi napisala sporočilo, ki sem ga poslala tudi v objavo TV-15. Se ga spominjaš? Poznam te le pod imenom Andreja. Pregledujem arhiv iz narodnoosvobodilnega boja in bi rada opisala zgodovino narodnoosvobodilnega boja v ledinskem kraju. V arhivu je bilo tudi tvoje sporočilo, ki si ga na hitro napisala in odšla zaradi aretacije Ivanke Bogataj-Eme z Ledin. Spali sta skupaj na peči, pri njej do-

*Draga Klara, glevo pohane, ni
več dolgo dan ko bomo rešeni do-
tahnat svobodo. Vidi, da bodo progi
stani, ponosni, ki se bodo zavedeli,
da jim je njihova mati toliko
dala, da jim je z svojim delom in
svojo neustrašno borbo in pripomočki
da bodo imeli res slovesno vredno
življenje in srečno mladost!
Na svidenje v svobodi!
Ivanke Tovančiče pozdravi
osl
Andreja*

»Zelena jama« vabi

ZB NOV »Zelena jama« prireja srečanje aktivnih udeležencev tega terena in sicer 20. maja 1978 ob 10. uri v prostorih Vzgojno-varstvenega zavoda Angelce Očepek, Zvezna ulica.

Vabimo vse, ki so med narodnoosvobodilnim bojem aktivno delovali (borci, interniranci, zaporniki, aktivisti) na tem terenu, da se tega enkratnega srečanja, ki bo povezan s programom, udeležite.

Obvestilo

ZB NOV Litija obvešča svoje člane – udeležence narodnoosvobodilne vojske – da bo splošna ambulanta za borce v Zdravstvenem domu Litija s 3. majem pričela poslovati štirikrat tedensko: ponedeljek od 8. do 13. ure torek od 13. do 18. ure sredo od 13. do 18. ure četrtek od 8. do 13. ure

Zahvala

Krista Klančar, žena pokojnega Jerneja Klančarja, se zahvaljuje ZB NOV Šmartno pri Litiji, predvsem njenemu vodstvu, za vsestransko pomoč, ki so mi jo nudili ob smrti mojega moža. Zahvaljujem se tudi govorniku Albinu Jesensku za ganljive poslovnice besede, pevskega društvu Zvon iz Šmartna, še posebno zahvalo pa sem dolžna medicinski sestri

ma. Ko sem prišla drugi dan v upanju, da se še pogovoriva o nalogah, sem dobila tvoje sporočilo. Želela bi se srečati s teboj.

»Na svidenje v svobodi!« si napisala. In: »Draga Klara, glavo pokonci, ni več dolgo dan, ko bomo srečni dočakali svobodo! Vidi, da bodo tvoji otroci ponosni, ko se bodo zavedali, da se je njihova mama toliko borila, da jim je s svojim delom in svojo neustrašno borbo pripomogla, da bodo imeli res človeka vredno življenje in srečno mladost!«

Še enkrat: kdorkoli kaj ve o Andreji (ali pa Andreja sama!) naj se javi Anici Dolinar-Klari, Zupančičeva 48, p. Idrija.

Drani Djoni v Domu Tisje, ki mu je lajšala poslednje bolečine.

Zahvaljujem se vsem, ki so mu v življenju karkoli pomagali ter ga sprenili na poslednji poti.

Krista Klančar
Šmartno 12, p. Litija

Iščem Jožefa Grlja

Rad bi se spet srečal s prijateljem Jožefom Grljem, s katerim sva skupaj služila vojaški rok v Palermu na Siciliji. Če je še živ, naj se javi ali pa kdorkoli, ki kaj ve o njem. Slednje velja predvsem za letnike 1909.

ANGEL PETERNEL
Zakremen 76
p. Kanal ob Soči

Obvestilo

ZB NOV Tolmin pripravlja v začetku julija 1978 odkritje spominskega obeležja na mestu, kjer je bila 4. aprila 1943 ustanovljena partizanska bolnišnica pod Krnom, imenovana »sanitetna postaja št. 7«. Ker želimo opisati delovanje bolnišnice, prosimo vse, ki so se v njej zdravili ali opravljali različne dolžnosti, da javijo osebne podatke in po možnosti na kratko opišejo čas, ki so ga prebili v bolnišnici – da bi bil prikaz delovanja bolnišnice čim popolnejši.

Svoje naslove in prispevke pošljite čimprej na naslov: dr. Aleksander Gala-Peter, Streliška 5, Ljubljana.

Majhni... zrasli smo v brigado

2

– 16. julija napadejo dve četi ZDO in ena četa proletarskega bataljona Toneta Tomšiča italijansko preskrbovalno kolono med Marinčo vasjo in Lesami v dolini Krke. V izredno hudem boju, ki pomeni še danes poučen primer zelo dobro postavljene zasede, je bilo ubitih 19 in ranjenih 16 fašističnih vojakov.

– 18. julija sta v skupnem nastopu, četa III. bataljona ZDO in 1. slovenski proletarski udarni bataljon Toneta Tomšiča, v skoraj pol dne trajajočem boju, prisilili močno italijansko kolono, ki je dan prej prodrla v gozdove Kočevskega Roga, k umiku iz Tople rebi v izhodiščno postojanko.

– 2. avgusta napade 2. četa II. bataljona ZDO pri Radohovi vasi, italijanski železniški transport, uniči dve lokomotivi in povzroči daljši zastoj prometa na progi.

– po italijanskih virih je bilo na območju, ki so ga pokrivala enote ZDO v mesecu juliju in prvi polovici avgusta 1942, z uspehom izvršenih 19 napadov na železniške proge, poškodovanih veliko transportnih objektov in ubitih veliko število italijanskih vojakov iz sestava železniških varnostnih sil.

– med 14. in 23. avgustom je del ZDO z nekaterimi drugimi enotami, z uspehom pomagal razbremenjevati pritisk okrog 40.000 vojakov, ki so v tako imenovanem »drugem delu tretje faze« ali znani »Roški« ofenzivi zoževali obroč okoli Kočevskega Roga, kjer je bilo takrat celotno vodstvo odporniškega gibanja.

Tako je ZDO že v prvih dveh mesecih svojega obstoja polagal zelo težak izpit. Med največjo italijansko ofenzivo na Slovenskem, ko je bila dobesedno prečesana sleherni ped Ljubljanske pokrajine, je z uspehom šolal svoje kadre in jih pripravljaj za nadaljne vojaške in politične naloge. Že samo to je opravičilo njegov dotedanji obstoj in delovanje.

Razmere ki so nastale po prvih štiridesetih dneh italijanske ofenzive so zahtevale nadaljno preureditev partizanske vojske. Dne 26. avgusta 1942 je izšel ukaz o združitvi III. in V. grupe odredov v eno samo – III. grupo odredov. Obstoječe vojaške formacije so morale zmanjšati število svojih borcev, ker je glavno poveljstvo pristopilo k ustanovitvi novih – maneversko bolj sposobnih in udarno močnejših enot, pričelo je ustanavljati brigade. V te novo formirane enote so morali oddati dotedanji odredi večji del svojega moštva. Tako je bil tudi ZDO močno okrnjen v začetku septembra, ko sta bila njegov 1. in 2. bataljon dodeljena novo ustanovljeni Gubčevi brigadi. Obnovljen je bil z odlokom glavnega poveljstva z dne 16. septembra 1942, njegovo jedro pa je predstavljal njegov bivši 3. bataljon. Ta je postal sedaj njegov 1. bataljon, 2. bataljon je bil sestavljen iz dveh čet, medtem ko mu je bil dodeljen tudi 3. bataljon s sedežem v območju Podlipoglavja, imenovan »Smrekarjev« (po komandantu Ludviku Smrekarju). Ta bataljon je bil samo formalno v sestavi ZDO, ker je bil podrejen neposredno glavnemu poveljstvu in CK KPS v Ljubljani, z nalogami posebnega pomena.

V ukazu z dne 16. septembra 1942 beremo o oceni razmer in vzrokov, ki so narekovali reorganizacijo – tole:

»I. V zvezi s situacijo, ki je nastopila po dvomesečni italijanski ofenzivi, se je pokazala potreba reorganizacije naše vojske. Dokler smo imeli osvobojeno ozemlje, je bilo nujno potrebno, da smo imeli bolj razdrobljeno vojsko, da je mogla kontrolirati veliko osvobojeno ozemlje.

Danes nam je potrebna večja koncentracija moči, da bomo lahko akcije izvajali uspešneje kot smo jih doslej. Potrebne so gibljive enote, ki ne bodo vezane na odredene kraje.

(dva odstavka, ki govorita o organiziranju in kadrovskem sestavu dveh udarnih brigad – Matije Gubca in Ivana Cankarja).

IV. Na teritoriju bivše V. grupe odredov se formirata dva odreda in sicer Zapadnodolenjski in Vzhodnodolenjski odred.

Štab Zahodno-dolenjskega odreda tvorijo:
Komandant: tov. Kajtimir (Albert Jakopič)
Komisar: tov. Križevski (Jože Malnarič)
Namestnik komisarja tov. Marko Dolinc (Bogomir Peršič)

Obveščevalec: tov. Karlo (Karlo Forte)
Intendant: tov. Lojze (Lojze Pleskovič)
Štab Vzhodno-dolenjskega odreda tvorijo:
... (navaja sestav)
Oba odreda podreja Glavno poveljstvo naravnost sebi.

(Izvirnik povelja hrani Muzej narodne osvoboditve v Ljubljani)

se nadaljuje

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠANJEM FOTOGRAFIJA Z VPRAŠANJEM FOTOGRAFIJA Z

Frontnemu gledališču 7. korpusa so se borci-umetniki skozi ves čas vojne priključevali in odhajali, nekaj je bilo tudi takih, ki so bili v tem gledališču od začetka do konca. Znani člani tega gledališča so: Zvone Sintič, Ciril Traven, Vasja Ocvirk, Slavka Glavinova, Vida Šimčeva, Marija Špilerjeva, Aleksander Valič, Marjan Marinc, Kamilo Marinc, Milan Kacijan, Jože Stritar, Samo Jarc, Jože Tiran, Oto Jugovec, Slavko Zore, Goršič.

★

Na tej fotografiji je tudi nekaj tovarišev, ki so bili člani frontnega gledališča 7. korpusa, njihova imena niso znana. Prosimo, da se oglasiijo bodisi sami ali pa tisti, ki so jih prepoznali.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠANJEM FOTOGRAFIJA Z VPRAŠANJEM FOTOGRAFIJA Z

Ivan Jan:

6

Korenine in razvoj belogardizma in domobranstva na Gorenjskem

Zvesti Rupnikovi vojščaki na Št. Joštu

SS Gruppenführer Rösener deli slovenskim domobrancem ranjeniške značke

Prve domobranske postojanke na Gorenjskem

Kot smo že videli, leta 1942 razmere za ustanavljanje belogardističnih postojank na Gorenjskem še niso dozorele, ker so se Nemci čutili še dovolj močne, da bi sami zatrli narodnoosvobodilno gibanje. Drugače pa je bilo spomladi in poleti 1944, ko je nemška vojska ne samo na jugoslovanskih tleh, ampak tudi na drugih bojiščih, doživljala poraz za porazom. V takih razmerah so spet oživel gorenjski protikomunisti. Med njimi je imel pomembno vlogo del duhovščine, ki je imela močan vpliv zlasti na verne kmečke množice. Kako zastrupljeno vlogo je pri snovanju in delovanju »slovenskega domobranstva« odigrala najvišja cerkvena oblast in kako je izkoriščala verska čustva ljudi v boju proti narodnoosvobodilnemu gibanju, nam razkrije že »Domobrančev molitvenik«. Napisal ga je salezijanec dr. France Knific, 24. aprila 1944 pa ga je pregledal škofijski cenzor in glavni domobranski kurat dr. Ignac Lenček. Generalni vikar Ignacij Nadrah je ta molitvenik odobril in mu napisal goreč uvod, v katerem je izdajo in zločin zamenjal z dolžnostjo:

»Odlično nalogo sta tebi, domobranec, poverila Bog in narod v teh izredno težkih časih. Boriš se, da se ohrani narodna vera... Boj, ki si ga začel proti komunizmu, je torej največja časovna in narodna potreba. Ker gre za najvišje božje in človeške vrednote, je ta boj tudi sveta stvar.«

Partizanstvo so torej poistovetili s komunizmom in pod tem vplivom, z občutkom bogu dopadljivega dela, so domobranci pobijali partizane in pripadnike NOG.

Ko molitvenik govori o »izpraševanju vesti« (str. 31), je zapisan tudi naslednji stavek, ki je domobrance vzbujal k zločinom: »Ali si brez potrebe požigal, ropal, pretepal, mučil, moril?«

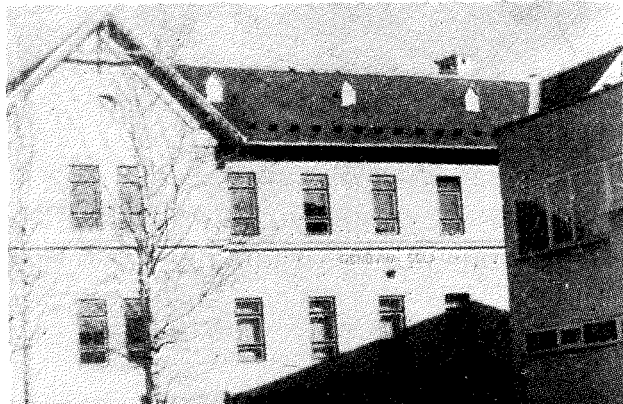
Škof dr. Rožman je bil glede tega še bolj jasen. V pastirskem pismu 30. novembra 1943 je zatrjeval, da uničevanje komunizma »ni politika, ampak verska zadeva«. Zelo jasno je povedal, da tisti, ki podpira narodnoosvobodilno gibanje, »smrtno greši, hujše, kakor bi grešil s krivoverstvom«. Tako je bilo zasledovanje in uničevanje borcev za svobodo naloga domobrancev, ki so jo dobili z najvišjega cerkvenega mesta. Škof in njegovi »branilci vere« pa so na ta način izkoriščali verska čustva ljudi in jih izsiljevali. In zakaj so izkoriščali vero, saj je bilo veliko vernikov tudi med partizani, pa tudi partizani so se borili le proti okupatorju, nihče pa ni preganjal ne vere ne vernikov? Tako so zapeljevali ljudi kljub dejstvu, da je general SS Erwin Rösener že od 1. januarja 1944 prevzel plačevanje domobrancev, Nemci pa so jim dajali tudi uniforme in orožje ter jim delili odlikovanja. Strah pred komunizmom je bil v vrhovih cerkvenih buržoazije tako velik, da so se proti osvobodilnemu gibanju z roko v roki borili z okupatorji in domačimi bogatimi sloji. Tudi sama cerkev je bila bogata, saj beremo v »Belogardizmu« Frančka Sajeta, daje imelo »le petnajst največjih cerkvenih posestev kar 37.000 ha gozdov in obdelovalne zemlje. Poleg raznih drugih vrednosti in ogromnih dohodkov je cerkev tudi od države dobivala letno več kot slovensko kmetijstvo, zdravstvo in sociala skupaj. Cerkev je namreč dobila 149.000.000 dinarjev, drugi pa so dobili 2.100.000 manj«. (Ljudska pravica, 8. novembra 1945)

Se nadaljuje

Sto šol – sto junakov

16

Osnovna šola »Ljubo Šercer« Loče

Dne 19. junija 1944 je 2. SNOUB »Ljubo Šercer« minirala železniški predor pri Zbelovem. V spomin na to akcijo Šercerjeve brigade, je skupščina občine Slovenske Konjice poimenovala osnovno šolo v Ločah po junaku Ljubu Šercerju.

★

Ljubo Šercer se je rodil 1. avgusta 1915 v Rihenberku med streljanjem in grmenjem topov na obeh straneh fronte. Hanžetova družina, kakor so Šercerjeve imenovali, ki je bivala v rihenberškem gradu, do vrha napolnjenem z orožjem in strelivom, se je morala umakniti v zaledje. Mati je s sinom Ljubom odpotovala v Koprivnico. Vrnila se je z dvema sinovoma k Hanžetu šele takrat, ko je avstrijska vojska potisnila Italijane proti Piavi. Oče je še vedno stražil vojaška skladišča orožja in streliva. Stanovanje so morali preurediti, ker so se pri njih nastanili tudi vojaki. Družina je životarila. Večkrat so bili lačni kot siti. To je trajalo do konca vojne 1918. Oče ni hotel ostati na ozemlju, ki so ga prisodili Italijanom, zato se je preselil z družino v Horjul, po treh letih pa v Vrhniko. Tu je bil komandir orožniške postaje. V Vrhniki je Ljubo končal osnovno šolo.

V letih 1927–31 so živeli v Medvodah, nato pa v Kamniku. Oče je prišel pri oblasteh zaradi sodelovanja s komunisti v nemilost. Posebej so mu zamerili, ker je preprečil aretacijo komuniste Josipa Broza. Razrešili so ga in premestili v Labinac na bolgarsko mejo. Leta 1935 so ga upokojili in takoj se je vrnil k družini v Slovenijo.

Ivan Šercer-Hanže, tako pravijo tisti, ki se ga še spominjajo, ni bil nikoli strankar. Dejal je: »Zemlja, kjer smo se rodili in narod, ki mu pripadamo, sta naši svetinji. Zato varujmo to zemljo in skrbimo za obstoj in napredek naroda«. Tako je vzgajal tudi svoja sinova.

Teklo je šestnajsto leto po prvi svetovni vojni, ko je Ljubo dokončal 4. razred realne gimnazije v Ljubljani. Sošolci se ga še spominjajo, da je bil prisrčen fant, odločen, sposoben organizator, dober tovariš. Odločil se je za vojaško šolo in bil sprejet na vojno akademijo v Beogradu. Leta 1935 je kot podporočnik odšel v Banjaluko, kjer je bil komandir mitralješke čete. Leta 1937 so ga premestili v Knin. Tam je bil tudi ob napadu na Jugoslavijo. Za svoj narod in domovino se je bil pripravljen žrtvovati od prvega trenutka. Z dobro izurjeno četo se je spoprijel s sovražniki, vkorakal v Zadar, a na ukaz nadrejene komande se je moral umakniti. Aprila 1941 ga je oplazila krogla, a se je kmalu vrnil na bojišče. Kapitulacije Jugoslavije ni priznaval, obdržal je svojo četo, ter se prebijal proti Savi. V bližini Dolnjega Vakufa so ga 21. aprila zajeli Nemci, a jim je še istega dne pobegnil. Nato so ga v Sisku ujeli ustaši. Tudi tokrat mu je uspelo pobegniti, se vrnil domov in se povezal z OF, ki je bila pravkar ustanovljena.

Prostovoljno je odšel v partizane 3. julija 1941 in organiziral enoto, ki se je imenovala po njem (Šercerjeva četa).

Akcije Šercerjeve enote so se vrstile druga za drugo. Najpomembnejše so: napad na Lož, hajka na Glazuto, pohod v Čaber, na Debeli vrh... Njegove številne akcije so zapisane v zgodovini NOB.

Pri Šercerjevih so vse pogostejše mislili na sina, ki se že dva meseca ni oglasil. Minevali so burni in napeti dnevi. Italijani so zvedeli, da je skrivaj prišlo v Ljubljano veliko partizanov, med njimi tudi dve Šercerjevi desetini s štabom bataljona.

13. novembra 1941 je igral s svojo družbo karte, ko je vstopil tujec – major Milan Kosce, ter ga odpeljal v nastavljeno past, na italijansko komando.

Dne 16. decembra 1941 je bil obsojen na smrt. Med drugim je pisalo v obtožnici, da je član oborožene tolpe, ki je v Ložu in drugod aktivno delovala... Njegov oče je storil vse, da bi rešil sina, ali vsaj zmanjšal kazen na dosmrtno ječo. Ljuba so branili trije ljubljanski odvetniki, vendar zaman. Na smrt obsojeni sin je govoril staršem umirjeno, preudarno, hladnokrvno, da se v temnici vrinjenim vohunom ni izdal. Tolažil je starše, da bo umrl za domovino.

Poročnik Ljubo Šercer, eden izmed prvih partizanskih poveljnikov, je stisnil v verigo vklepani pesti in vzkliznil: »Smrt fašizmu – svobodo narodu!« Zagrmeli so smrtni strelji. Podivjani morilci niso pokopali Ljuba in druge obtožene. Zmetali so jih v rakve ter odpeljali neznano kam.

★

V Ločah se je osnovnošolski pouk začel že 1816. leta v privatni hiši. Do 1872 je bila šola dvorazredna, od tega leta dalje pa trirazredna. Število šolarjev pa je neprestano naraščalo, da jih je bilo 1887 že 305.

15. avgusta 1888 je bil položen temeljni kamen za šolsko zgradbo. Do 1948 je bila v Ločah sedemletka, od leta 1950 pa osemletka. Zaradi utesnjenosti pa je dobila leta 1966 nov prizidek, 3 učilnice, 3 kabinete, tehnično delavnico in kuhinjo. Kasneje pa še telovadnico. Osnovna šola »Ljubo Šercer« Loče je popolna osemletka, ki ima tri podružnice: Jernej, Žiče in Zbelovo. Skupaj ima 24 oddelkov, 566 otrok, 26 učiteljev in 11 članov tehničnega osebja.

Učencem privzgaajo samoupravne oblike življenja in jih tako pripravljajo za vključitev v življenje. V šoli vladajo tovariški in demokratični odnosi.

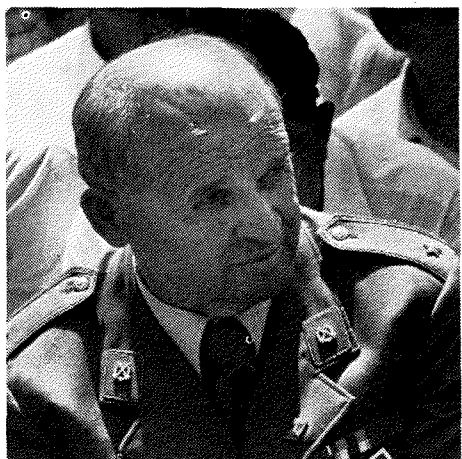
V okviru PO deluje trinajst krožkov, med katerimi zaslužita posebno pohvalo planinski, ki vključuje okrog 100 pionirjev in filatelistični krožek, ki razstavlja svoje zbirke tudi na republiških filatelističnih razstavah.

V avli šol visi slika ponosnega slovenskega junaka Ljuba Šercerja. Mimo nje gre dnevno na stotine pionirjev, ki se nanjo ozirajo in občudujejo junakova dejanja.

Franjo Marošek

Milena

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI

Najlepše? Ko sem prišel v cvetočo in okrašeno Ljubljano

Franc Avbelj-Lojko

»... Lojko, boš šel tudi letos; drezajo vame in v mojo ljubezen do zdravega telesa. Mladi spominom starih tako ali drugače kaj dosti ne verjamejo, vsaj takrat ne, ko jim omenjaš spomine na lastno športno veselje. Mi pa še vedno pravimo: bolj imenitno kot je, bi skoraj ne moglo biti, le nekaj več trdnega zdravja bi radi. Sedemnajstkrat sem hodil »ob žici okupirane Ljubljane«, sedemkrat sem tekkel po 25 kilometrov. »Rekli so: Rad imaš šport« in so me postavili za predsednika športnega društva Invalid v Domžalah.

Rad imam življenje in ljudi okrog sebe. Vse dobro v meni je nastalo med njimi. Naj ti povem, da sem bil po vojni najprej vratar in paznik pa upravnik doma počitka in spet vratar. Tovariši pa so rekli »Lojko, moraš prevzeti dolžnost predsednika občine. Pomagali ti bomo. Tako bo kot med vojno: vsi za enega, eden za vse! In sem postal predsednik občine. Tovariši so držali obljubo. Nak, v tovarstvo nisem nikoli podvomil. Najlepše in najvednejše kar je lahko v človeku, se je med narodnoosvobodilnim bojem prekalilo v trajen vzor. Trpeli smo zaradi pomanjkanja, trpeli smo zaradi izčrpanosti in kasneje nas je pestilo neznanje – imeli pa smo neomajno voljo, čisto vest in mnogo moči. Narodnoosvobodilni boj je bil moja visoka šola; tudi za delo po vojni.

Bil je deseti december v letu 1941. V skupini štirinajstih tovarišev sem odšel na Kožljek v krimske gozdove. Za menoj je ostala neizživeta in ranjena mladost v Trnjam pri Lukovici. Bil sem pastir in celo vrtnar sem kanil postati. V Ljubljani sem se vdinjal pri zidarjih in tako posnemal očeta. Nosil sem vojaško suknjo in to prav v času, ko so Nemci zavzeli Avstrijo. »Mi smo rdeči,« je rekel nekoč Jože Kopitar, »in se borimo za delavske pravice!« Priključil sem se jim in po štirinajstih dneh izgubil zidarsko delo...

Zdaj sem prišel v polbataljon Ljube Šercerja. Za mano so bile sabotažne akcije, ilegalno delo v Ljubljani, pred mano pa dolga, kdo ve kako dolga pot. Tistega dne smo vedeli, da se vsi ne bomo vrnili.

Od skupine štirinajstih smo ostali po vojni živi le štirje.

Po vojni sem mnogokrat razmišljal o prvih partizanskih korakih, ki sem jih naredil leta 1941 na Kožljeku pa na Mokrcu in Travnici gori, kjer smo se borci leta 1942 razdelili. Večja skupina je odšla na Primorsko, del borcev na Krško, del proti Glažuti, jaz pa s skupino dvajsetih na Stružnico. Kmalu smo se razvili v bataljon in kasneje v južnodolenjski odred. Bil sem mitraljezec. S Tinotom Mesojedcem sva večkrat počakala v zasedi italijanske vojake, jih iznenada napadla in zastrašila. Zgodilo se je, da so se po več takih napadih celo umaknili iz vasi. V zadnjih dneh aprila 1942 pa so nas napadli Italijani. Bilo jih je kot bi rasli iz tal. Med spopadom je bil uničen moj mitraljez. Spregovoril je, čeprav za silo, šele pri Brodu na Kolpi. Bilo je prvega maja, ko smo brez žrtev zasedli to sovražnikovo postojanko. Zvečer smo odšli v akcijo štirje partizani in dva aktivista. Če se dobro spominjam, je sodelovalo pri tem tudi šest mladincev, ki so bili kar s koli oboroženi. Seveda smo se poslužili ukane. Komandanta italijanske postojanke smo prepričali, da je vanje usmerjenih trideset partizanskih mitraljezov. Kasneje, kosmorožili stražarje in so ostali v utrdbi začeli nas streljati, je renčal le moj pokvarjeni mitraljez. S tovarišem sva se prebila do gradu, jaz pa vanj. V prvem nadstropju sem zalotil zalego – osem jih je bilo, ki sem jih razorožil. Po tistem so prišli z obeh strani hribov slovenski in hrvaški partizani. Zaslišale so se pesmi, zaplapolale so zastave. To je bila seena potrditev, da smo na naši zemlji sami gospodarji. S puškami pa, ki smo jih zaplenili, smo oborožili mlade ljudi. In naša partizanska vojska je bila spet močnejša.

Povabijo me mladi prijatelji med svoje šolske klopi in mi postavljajo vprašanja, ob katerih včasih tudi onemim. Nočem, da bi razumeli naš boj kot povest ali kot zgolj vojskovanje. Nočem, da bi videli v vsakem posamezniku partizanske vojske junaka, ki je drugačen od večine današnjih ljudi.

Strmijo v moj vojaški suknjič in naštevajo odlikovanja: orden za hrabrost, partizanska zvezda drugega reda, bratstva in enotnosti drugega reda, odlikovanje za zasluge za narod drugega reda, red narodnega heroja, priznanje OF Slovenije...

Da, rad grem na slovesnosti z odlikovanji in moti me, ker mnogi borci svojih odlikovanj ne nosijo. Zakaj? Odgovor prav gotovo ni preprost – ali pa je. Saj v teh primerih ne gre samo za odlikovanja posameznikov; to so naša skupna odlikovanja!

Kadar jih čistim, tehtam posamezne korake partizanskih poti. Pot na Kozjansko. Dvajset prostovoljcev nas je bilo in na Štajerskem naj bi organizirali bataljon. In takrat se je začela roška ofenziva. Štirinajst dni je trajalo, da smo se prebili. Pri hrvaškem Zagorju pa smo bili izdani in nekaj tovarišev je padlo, ostali smo se razkropili. S še enim partizanom sem se prebijal proti Planini. Ponoči se je nekaj v njem zlomilo in me je zapustil. Blizu Šlandrove gore sem prišel v kamniški bataljon. Prav tistega dne je padlo med hajko šest partizanov. Da, vsa moja odlikovanja so tudi odlikovanja padlih tovarišev. Spominjam se tistih iz savinjskega bataljona in Šlandrove brigade, spominjam se žrtev med prebojem čez Savo, ko smo odhajali na Trebelno in v Gubčevo brigado. V tretjem bataljonu sem postal namestnik komandanta (Janeza Hribarja!). Ne bom pozabil napadana Mirno peč, kjer sem bil ranjen, in vožnje v Kočevski Rog. Tik pred veliko nemško ofenzivo sem bil spet v Gubčevi brigadi, v bojih okrog Kostanjevice in po Gorjancih. Pa smo Nemce le prisilili k umiku in začeli obkoljevati Novo mesto.

Po opravljeni oficirski šoli v Metliki sem postal komandant četrtega bataljona Gubčeve brigade, kasneje pakomandantno-tranjskega odreda, doljenjskega odreda...

Takrat, ko je bila Ljubljana osvobodjena, sem bil posebno nalogo v Biogradu na moru. Pa vendar je bilo najlepše, ko sem prišel v okrašeno in cvetoče glavno mesto Slovenije. **Silvo Teršek**

Pozabljeni nagelji

Ve se, da prvi maj od nekdaj simboliziramo z rdečimi nageljni in slovesnostmi, kadar gre beseda o proslavah v naši deželi. Tokrat so gostje, ki so prvomajске praznike preživeli v hotelu »Emona« (Bernardin) v Slovenskem Primorju, ponikmer niso mogli vedeti, da je prvi maj – razen morda če tega hotelirji niso hoteli označiti z astronomskimi cenami.

... Treba je povedati, da so celo tuji sprasovali svoje sosede pri mizah, kako to, da se pri nas ne slavi prvi maj, »ko pa v hotelu, katerega kapacitete so nekaj sto ležišč (in vse je bilo zasedeno), ni bilo niti enega cveta niti ene same priložnostno okrašene vaze«. Zal ni ostalo nezapaženo, tudi to da je cvetni aražma, sam samcat, krasil ves čas bivanja edino mizo, za katero je sedel – znani politik.

VJESNIK – 6. junij 1978

Ko bi vsi kot borci!

Na zadnji seji odbora zveznega sveta skupščine SFRJ za vprašanja borcev in vojaških invalidov z njen predsednik Stipe Bilan predlagal prisotnim, da slovo po četrtnem obdobju počaste skupno večerjo. »V restavraciji Stadio,« je rekel tiho, »in ni drago«.

»Ampak,« je dodal tovariš Bilan, »na svoje stroške.«

Smeh delegatov je v trenutku napolnil skupščinsko dvorano, v kateri so zasedali. In le malo se jih ni odzvalo povabilu – med slednjimi so bili samo tisti, ki jim tega niso dovoljevale obveznosti.

Ko bi vsi kot borci!
Ali vsaj vsi tisti, ki bi morali bolje voditi računa o družbenem dinarju. Pa četudi bi šli tam, kjer ni tiho in niti poceni.

BORBA – 27. aprila 1978

Zdi se, da podcenjujemo pomen učbenikov

Dr. Vladimir Jovičić, član izvršnega komiteja predsedstva CK ZK Srbije je na vprašanje, kaj o enakopravnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti mislijo mladi ljudje, če so s čim preobremenjeni in če so jim očetje to temo naredili dolgočasno, odgovoril:

– Če so s čim obremenjeni, potem so obremenjeni s tem, kar prinesejo iz šole. Ne glede na to, da se šola trudi deklarativno razvijati bratstvo in enotnost, je v programih in učbenikih zaslediti še dosti tradicionalističnega duha. Amlad človek, čeprav nosi v sebi nekaj uporabnega, je vedno pripravljen verjeti avtoritetam, še posebno, če je za to nagrajen ali kaznovan z ocenami.

... Kaže, da v Jugoslaviji podcenjujemo pomen učbenikov! Nismo videli, da so to knjige, iz katerih se uči in to zelo sprejemljiva starostna doba. Pozabili smo tudi to, da se učbeniki obračajo k mlademu naraščanju skoraj ukazovalno. Učbenike smo obravnavali kot vsako drugo knjigo. Tako je njegovo pisanje in izdajanje monopolizirano, postal je dobro idoče blago, za katerega se založniki močno potegujejo, pri tem pa vlagajo bore malo truda, da bi k sodelovanju pridobili najboljše avtorje.

In še nekaj: časnikom je gotovo izpod časti, da se dotaknejo učbenikov, da bi o njih objavili kritične besede.

NIN – 23. aprila 1978

Utrjevati je treba zaupanje

Franc Šetinc, sekretar predsedstva CK ZKS, na proslavi praznika občine Vič-Rudnik:

– Predvsem je za današnjo rabo pomembno, da venomer utrjujemo zaupanje ljudi, ki vedno znova in znova izražajo svojo veliko pripravljenost za graditev takšne družbe dela, v kateri se bo delovni človek ovedel vseh svojih pravic in dolžnosti, da zagospodari s pogoji, sredstvi in sadovi svojega živga in minulega dela.

KOMUNIST – 28. aprila 1978

Tisti, ki drži vrečo

Slišali smo Cirila Zlobca, Bena Zupančiča, posebno tehtno pa je govoril Ivan Potrč. Nadaljeval je tam, kjer se je po obetavnem uvodu Ciril Zlobec ustavil. Več jih je bilo, ki so znali reči kaj na račun piscev, ki nimajo pravičnega odnosa do naših dni in revolucionarnih temeljev. Potrč pa je povedal najbolj bistveno. Ni grmel zoper ljudi, ki so kot umetniki taki in taki, in kako je narobe, da so takšni. Tu so in je nanje treba računati, še bolj pa se je treba vprašati, kdo so tisti, ki jim vprašljiva dela tiskajo ali predvajajo. Saj res, člani zveze komunistov sede v vrhovih vseh slovenskih založb, sede v gledališčih, so povsod tam, kjer se odloča, kaj se bo ponudilo slovenskemu bralcu ali gledalcu.

... Da sklenem te misli: če bo na odru drama, ki bo posvoje razlagala revolucijo, če bo natisnjena podobna pesem, če bo razstava star škrtet – za to nikar ne krivimo tistega, ki je dramo ali pesem napisal ter škrtet razstavil. K onim pogledimo, ki so nam to prinesli na oder, v knjige ali na razstavo.

7D – 4. maj 1978

Zares najmlajša

Stara je tri leta. In kadar, tako majhna in drobna, gre skozi vhodna vrata naselja v Doboju, ji izkazuje največje časti. Je častna brigadirka mladinske delovne brigade »12. slavonska brigada« iz Osijeka. In zakaj? Zato, ker jih je spremljala v zgodnjih jutranjih odhodih na traso in jih pričakovala v poznih popoldanskih urah, ko so se vračali. Pa so Slavonci Alisi Danilović podarili zlato verižico z obeskom, kupljenim iz njihovega denarja, in njeno ime uvrstili v brigadni spisek. Da ne bi bilo pomote, tu je tudi brigadirska uniforma, ki jo Alisa skorajda ne sleče. In kadar brigadirje vodi pot pod oknom njenega doma, v bližini naselja, osiješki mladinci svojo malo tovarišico vedno pozdravijo s pesmijo.

VJESNIK – 1. maj 1978

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI